367/118

TRACTATUS

DE

JURE NUNDINARUM.

AMSTELODAMI,
Apud M. MAGERUM.
MDCCLXVI.

SERENISSIMO

A C

CELSISSIMO

PRINCIPI

WILHELMO V.

DEI. GRATIA. PRINCIPI. A-
RAUSIONENSIUM ET
NASSAVIAE. COMITI.
BURAE; BELGII. FOE-
DERATI. TERRA MA-
RIQUE SUPREMO.
DUCI. PRAEFECTO.
ETC. ETC. ETC.

Solent, qui ſtudiorum ſuorum tyrocinia in lucem emit-

Digitized by Google

tunt, patronum ſibi eligere, cujus ſub praeſidio vel tela adverſariorum effugiant, vel cujus ſub auſpiciis minus polita ſtudia in novum quaſi orbem, forum ſcilicet deducant. Tali & ego, ſi quis unquam, quam maxime indigeo, quem cum circumſpicerem TE, PRINCEPS BELGICAE JUVENTUTIS *invenio eminentiorem neminem, qui tractu*

tem-

temporis juvenilem hunc foetum benignius fovere, ſtudiisque meis, ſi merear, liberalius favere poteſt. Verum enim vero alia praeter hanc me impellit ratio praegnantior, cur TUO, SERENISSIME PRINCEPS *praeſidio & tutelae hoc opusculum ſubjiciam & ſubmiſſe commendem: puta, partem ut ut exiguam & jejune forſan tractatam mercaturae Belgicae con-*

tinet, quam nemo cordatius curavit glorioſiſſimae memoria CELSISSIMO PATRE TUO, *cujus praematura fata lugent omnes boni, & patriae vere amantes cives, in primis autem res mercatoria, omnem ſpem, opem & auxilium in hoc prudentiſſimo inſtauratore & benigniſſimo tutore collocans. Illud deſiderium, illa ſpes in* TE, *Belgii deliciae,*

&

& unicum patriae praeſidium, jam reviviſcit; TE magni patris ſanctiſſima conſilia in bonum publicum, cujus pars maxima mercatura eſt, feliciter aliquando executioni mandaturum, votorum ſumma eſt. Sine itaque, SERENISSIME PRINCEPS, *ut has ſtudiorum primitias devotiſſima mente* TIBI *conſecrem, Teque ad magni* PATRIS *conſilia exe-*

exequenda excitem, ex-horter. Faxit ſupremum Numen ut vincas fortitudine, prudentia, bonitate inluſtriſſimos Majores, utque TE *Moderatore,* TE *Rectore, patriae dulciſſimae ſuus conſtet honos, priſtinumque redeat a Majoribus* TUIS *fundatum decus & gloria.*

Ita Vovet

Devotiſſimus Tuus Cliens

P. G. DONKER, JCtus.

PRÆFATIO.

Inveteratus nec tamen illaudabilis pro doctorali gradu diſſertationem edendi mos, quem mihi ſequendum olim conſtitueram, ad hanc materiam ſpeciminis Academici loco elaborandam, me induxit & ita quaſi occaſionem huic opuſculo praebuit. Methodum in illa ſervaveram hanc, ut primum jura Romanorum, Antiquitates, Criſin, varias DD. ſententias ex-

 pli-

plicarem, meum judicium quale quale ſubjuncturus; dein juris patrii capita per partes ſecundum tractationem juris Romani adderem; verum experiundo didici, me vix, quod ad juris Rom. doctrinam ſpectabat, aliquid novi, vel quod dictum haud eſſet prius, proferre poſſe, quin & in magnam inſuper molem excreverat jam opus, ſic ut de exitu fere deſperare inciperem. Conſilium hinc plane mutavi et ne indicis ſeu collectoris vice fungerer, ſuum cuique potius relinquens, cogitare cœpi, de tractatu ſingulari elaborando circa jus Nundinarum patrium, confiſus, in hoc forſan adhuc aliquid proferri

ri & dici poſſe, quod pauciſſimis antea in mentem veniſſet. Certe major mihi in elaboratione amœnitas obverſabatur, majorem etiam legentibus utilitatem inde futuram ſperabam. Quid vires meae valuerint, Eruditi acutius & certius dijudicare poterint. Saltem mihi una haec ſatisfactio erit, in novis aliquid tentaſſe vel voluiſſe; objici mihi tamen poterit, conſultiſſimum & rerum ad patriam ſpectantium doctiſſimum Gerh. van Loon, ſingularem tractatiunculam, de Nundinis Belgicis, ſub *tit. Beknopte verhandeling van de Week- en Jaarmarkten midsgaders van de Kermiſſen in Holland.* Leiden 1743.

in lucem jam edidiſſe, adeoque me fruſtra Iliades poſt Homerum compoſuiſſe, minimum pro novo tractatu nimis ambitioſe hoc ſpecimen meum venditaſſe. Verum longe alius fuit eruditiſſimo viro ſcopus, hic ſcil. de origine nundinarum, et ut vocantur *Kerk-miſſen*, ſcribendi: Pauciſſima certe de jure illarum patrio, vel forſan nihil praecipuum adtulit; neſcio quae ſingularia ibi occurrant, demtis parergis, de Catholicorum inauguratione templorum, eccleſiaſtica diſciplina, legibus, concurſu Epiſcoporum, civica militia, *Schutteryen* plurimisque aliis: late enim ubivis ſplendet margo, nec ſunt omnia no-

nova quae videntur talia imperitis. Vereor ne eruditi delicatiores retorqueant duriſſimum judicium, quod occaſione haud oblata ſed quæſita in Auctorem tractatus: *Over den oorſprong der Edelen en Welgeboore Mannen* conjecit. Elegantius forſan de nundinis ſcribere potuiſſet Sim. van Leeuwen, vir certe doctiſſimus, ſi hoc egiſſet, neque per omnem vitam ſolis patriae rebus inhaeſit; pro temporis vero ratione inquiſivit ſatis, dedit ſaltem in quibus fundarent ſua poſteri. Immo an circa origines rerum omnia ex Francorum placitis ſint derivanda, nondum eſt ſatis probatum, probatuque difficilli-

mum erit. Diſſentit in principiis, alia erat rerum tunc temporis tractatio, nondum innotuerant Chronica omnia & plurima latebant diplomata. Francorum leges exiguam habere utilitatem in originibus inquirendis patriis, ſibi aliisque non ſine ratione perſuaſit, quia illuſtrant parum probant. Sed abſit ut ego alios longe me eruditiores contemnendo gloriam captarem, laudabo per quos profeci & quae me docuit celeberrimus van Loon in laudata tractatiuncula ingenue referam, modo Lectori perſuadeam, actum me non egiſſe. Materiam ita tractavi ut unice juri patrio inhaererem & pro ingenii mei mo-

modo & modulo in originem, progreſſum & ſingula hujus juris capita inquirerem, id quod mihi probabilius videretur eligerem, meamque ſententiam ubivis quantum fieri poſſet adjicerem. Verum ne jus Romanum plane negligere viderer, ſubjunxi nonnunquam in notis illius placita, ubi magnum inter illud & jus patrium aliquando divortium erat, vel inſignis conſonantia: ex diverſitatibus enim melius eluceſcunt & probari poſſunt jura. Sic tandem me putem ubivis geſſiſſe ut decet illos, qui ſpecimen Academicum & virium pericula publico examini ſubjiciunt, lubenter aliorum meliores explicationes auditu-

rus; neque levia mea, ſi forte occurrerent inſigniora, emendare decenter erubeſcam, modo modeſte proferantur. Et haec ſi feliciter ſucceſſerint mea conamina, majus otium nactus alia meditabor, ut foro cui me totum mancipabo, aliquando idoneum me reddam alumnum & ſic, ſi fors velit, non indignum Reipublicae membrum me profitear. Tu vero, humane lector, vale, & quae meliora habes, amice mecum communica.

CON-

CONSPECTUS.

CAPUT I.

DE MERCATURA BELGARUM ANTIQUA.

Jul. Caeſar explicatur. Ante Caeſaris tempora videtur viguiſſe Mercatura. Belgica ſub imperio Rom. Thielenſium lites cum Hollandis circa mercaturam. Sub Comitibus ſtirpis Friſicae. Foedera antiqua mercaturae.

CAPUT II.

DE ORIG. ET PROGRESSU NUNDIN. BELG.

Abundantia variarum rerum in Belg. Kermiſſen *unde. Fiebant diebus feſtis. Rationes illius rei. Quod poſtea abrogatum. Origo Nundinarum ex conſecratione Feſtorum, Martyrum.* Markt *unde deſcendit. Species Nundinarum & nomina. Privilegia Nundinarum a Comitibus deſcendunt,*

vel olim ab Imperatoribus. Et hodie Superioris eſt, Nundinas concedere. Privilegia Comitum enumerantur. Quid notet ſignum Crucis. Jura Nundinarum fuerunt Comitis, item & fora ejus fuerunt in poteſtate. Ratio privilegiorum. Pacta ſingularia civitatum circa Nundinas. An Magiſtratus civici propria auctoritate nundinas conſtituere & mutare valeant. Fora diverſa & loca illis deſtinata. Mercatus & fora pecuaria, equorum, boum &c. Franequeranum porcorum mercatus celebris.

CAPUT III.

JURA SINGULARIA NUNDIN. BELGIC.

Pertinent ad jura Majeſtatis. An praeſcribi poſſint. Ritus in Nundinis aperiendis. Tabernas erigendi jus & loca. An recte in eccleſiis. Diebus feſtis Solisque non poſſunt frequentari. Tempus illarum in novis publicis indicandum. Quales perſonae ſint admittendae. An feſtivitates, ludi &c. An Banniti & relegati. Celebrantur in civi-

ta-

tatibus. Cur & in pagis & ratio illarum. Lites vicinorum ob Nundinas celebrandas. Praeferentia civitatum prae pagis. Opificia olim in illis non licebat exercere. Philipp. de Leiden not. Novas civitates condere hanc ob cauſam fuit prohibitum. Effectus ſingulares Nundinarum circa jus Aſyli. Quod abrogatum nec homicidis parcitur. Emta in nundinis non vindicantur, niſi reſtituto pretio. Limitatur ſententia Grotii. Victualia in pagis cur emere non liceat. Nec frumenta. Dwangmerckten *quid. Immunitates mercatoribus conceſſae. Privilegium librae publicae. Praemia propoſita. Mercatores ne vexentur a tribubus.*

CAPUT IV.

DE JURE NUNDINARUM PRIVILEGIATO.

Mercatores ob debita arreſto non detinentur. Exceptiones referuntur. Nec ob civitatum debita valent arreſta. Non extenditur hoc ad foro cedentes, Bannitos. Terminus ſolutionis

ad

ad Nundinas extenſus. Aeſtimatio per relationem ad forum. Jus Civitatis ob Nundinas indultum. Aliæ rationes adferuntur. Cives ejusmodi durantibus Nundinis ad honores admoti. An a vectigalibus ſint immunes Mercatores. Merces in quantum ſint immunes. Salvus conductus pro itu & reditu. Exempla adducuntur ex pacis tabb. Weekmarckten *quis conſtituat. Conſtitutio Sereniſſ. Principis Wilhelmi* IV. *explicatur. An Magiſtratus civici illas conſtituere poſſint. Inter Privilegia civitatibus fuerunt conceſſa. Jura & in illis ſingularia, ut jus protimiſeos civibus competens. Nundinas mutare poteſt Superior & de loco in locum proferre.* Buurkermiſſen *unde deſcendant. Cur abrogatae fuerint.* Buurmaelen *quid. In pœnam nonnunquam adimuntur Nundinae. In hebdomalibus & publicarum Nundinarum jura vigent e.g. jus protimiſeos &c. Concluſio operis.*

DE

TRACTATUS, DE JURE NUNDINARUM

CAPUT I.

DE MERCATURA BELGARUM ANTIQUA.

§ 1.

Antiquiſſimis jam temporibus mercaturam Belgis cordi fuiſſe, ſat multa documenta quibus hoc probare poſſemus, extant. Sufficiat, illorum fœdera commerciorum tantum inſpiciamus, licet ſint, qui contrarium putant loco Jul.

Cae-

Caeſaris innixi *lib.* II. *de bell. Gall. cap.* 15, *Nullum aditum eſſe*, inquit ille, *ad eos mercatoribus: nihil parti vini reliquarumque rerum ad luxuriam pertinentium, inferi &c.* Sed pace illorum dictum ſit, non omnem videntur adirum negaſſe mercatoribus omnibus indiſtincte, ſed tantum illis, qui res ad luxuriam pertinentes inferebant.

§ II.

Confirmat meam ſententiam ipſe Caeſar *lib.* I. *eod. cap.* I. *Minimeque*, inquit, *ad eos mercatores ſaepe commeant atque ea quae ad effeminandos animos pertinent, important &c.* ex quo loco patet, mercatores nonnunquam licet non ſaepe Belgas adiiſſe. Immo idem *lib.* IV. *cap.* 2. parcius quidem ſua ætate Belgium frequentaſſe mercatores narrat; attamen mercaturam plane ignotam vel odioſam illis ipſis fuiſſe memorat nusquam, minium prædae bellicae cauſa exercuiſſe mer-

ca-

catum teſtatur in verbis: *Mercatoribus eſt ad eos aditus, magis eo ut quae bello ceperint quibus vendant habeant, quam quo ullam rem ad ſe importari deſiderent.* Putem ego nullam omnino gentem exſtare ubi non quodammodo viguerit Mercatura: ſocietate enim civili formata ſine commerciis civitatem haud diu ſtare poſſe affirmare audeo; idemque etiam de Belgis noſtris, licet peregrinos mercatores & res inutiles parum ſibi neceſſarias non admiſerint, dicendum erit.

§ III.

Dudum ergo jam ante Caeſaris tempora mercaturam illos exercuiſſe exiſtimo, ſed intra patriam clauſam, plerisque extraneis mercatoribus remotis, quos tamen poſtea ſenſim ex commerciis Romanorum & vicinorum magnum commodum ſentientes, magis magisque invitarunt. Immo & ſequentibus ſeculis aliter edoctos fuiſſe ex eo patet, quod ſub

ſub Caligula celebrem jam in Belgio mercatum floruiſſe teſtetur Sueton. *in Caligula cap.* 39. & Dio Caſſius *lib.* LIX. *p.* 654. quod ille ſororum ſuarum ornamenta immenſo pretio quin majore quidem quam Romae venibant, vendiderit; Memorat et Tacitus mercatores Romanos in Belgio degentes, *lib.* IX. *Hiſtor. cap.* 15. Cui junge antiquam inſcriptionem in Zelandia repertam & Deae Nehalenniae conſecratam: *Deae Nehalenniae ob merces recte conſervatas M. Secundus Negotiator Cretarius Britannicianus V. S. L. M.* vide M. Gargon *Walcherſche Arcadia P.* II. *pag.* 145.

§ IV.

Comprobant adſerta mea famoſa illa thelonia antiqua mercibus impoſita, de quibus quam ingentes turbae enatae fuerint, hiſtoria ſeculi XI. docebit. Thielenſes jam frequentem cum Anglis mercatum exercentes inſti-

ga-

garunt Imperatorem Henricum II. ut bellum contra Theodoricum III. Com. Holl. moveret, propter thelonium Dordraci erectum. Refert Alpertus *lib.* 11. *de diverſ. tempor. cap.* 20. Thielenſes de vicini hujus comitis novitate apud Imperatorem conqueſtos fuiſſe, cauſantes, ſe non poſſe amplius cum Anglis negotiari, qui propter illud thelonium inſulam nolebant in poſterum frequentare. En ipſa Alperti verba: *Unde mercatores Thielenſes qui etiam ſpecialiter prae ceteris facile ad quascunque querimonias excitandas accenduntur, crebro Regem interpellabant, ut pro ſua gratia eos ab his injuriis defendat, ſi id non faciat, neque ſe cauſa negotiandi in inſulam venire, neque ad ſe Britannos commeare poſſe: & ideo vectigalia ſibi plenius provenire non poſſe dicebant.* Et idem Alpertus *d. l. cap* 21. iterum: *Imperator vias Imperatorum patefieri volens.* Et haec ampliſſima vicinorum commercia ipſum Dordracenſe thelonium ſatis ſuperque demonſtrat; illud

B Comes

Comes Theodoricus, ſpe lucri ingentis procul dubio excitatus, erexit, in ſpem futurae Nundinationis, praevidens fore, ut ſic Dordraci ſedes mercaturae ſtabiliretur. Certe niſi operae pretium fuiſſet, Thielenſes ejusmodi turbas & querelas non moviſſent: probe enim intelligebant, mercaturam per illud magnum damnum accepturam & ad vicinos Batavos ſenſim migraturam.

§. V.

Foedera antiqua ſi modo inſpiciamus, deprehendimus ſtatim, quanta cura ſibi proſpexerint ſucceſſu temporis circa commercia Belgae. Exemplo ſit illud Wilhelmi Comitis Holl. cum Theodorico Epiſcopo Trajectino apud Hedam in *Hiſtor. Ultraject. pag.* 188. in quo expreſſe inter alia pacta mercaturae cautum fuiſſe invenimus, ut liberrime mercatores negotiari poſſent, in verbis: *Item promiſi & juravi quod nunquam prohibebo mercatores quoscunque deferre ſalem, vel quaſlibet alias*

alias merces ad terram Epiſcopi, ſimiliter nec Epiſcopus prohibebit aliquos mercatores ire ad terram meam de comitatu Friſiae in Ooſtergo & Weſtergo &c. Quapropter non immerito Belgas antiquos jam mercaturae amantes fuiſſe, quippe qui mature ſalutem publicam in illa fundari didicerant, adſerere audeo; loca vero Jul. Caeſaris paulo ante adlegata tantum ad merces illicitas, quas hodie dicere ſolemus *contrabanden*, eſſe referenda, concludo. Interim Hollandiae Comitum potentia paulatim creſcente & fundatis civitatibus, incrementa commerciis Belgicis ſenſim acceſſiſſe, cuivis hiſtorias patrias volventi innoteſcet. Florentius III. medio ſeculo XII. Anno nempe Chriſti 1165. potentia ſua navali Philippo Comiti Flandriae jam terribilis ac infeſtus fuit, tanta ſuperbia elatus, ut *Deum marinum* ſe jactaret, vide Chron. Flandr. nuper Brugae in fol. excuſum *tom.* 1. *pag*. 203. De noviſſimis vero temporibus teſtimonia congerere, operam eſt

& oleum perdere. Unum audiamus Savedrae in *Symbol. polit.* 68. ubi: *Solis*, inquit, *marinis opibus validiſſima Batavia alit exercitus & populoſiſſimas tuetur Civitates tam ſibi inter ſe vicinas ut iis ſuſtentandis fertiliſſimi etiam agri non ſufficerent.* Nec multis ergo exemplis nec longa probatione mihi hic opus erit; excuſſit etiam hanc ad materiam ſpectantia alia plura Clariſſ. Trotz, Doctor meus in paucis mihi colendus, *in Comment. ad Privileg. Mariae magnum*, quae ſi quis curioſus cupiat, inſpiciat modo *pag.* 153. *ad* 162 ubi alia ſine dubio inveniet, quibus ſitim explere poterit.

CAPUT II.
DE ORIG. ET PROGRESSU NUNDINARUM BELGICARUM

§. I.

Non immerito hinc concludendum erit, abundantiam & penuriam quarundam rerum & noſtrates ad Nundinas conſtituendas manu

manu quaſi duxiſſe: uti enim Friſii equis abundabant, teſte Tacito *Lib.* IV. *Annal. cap.* 71. & Weſt Friſii aliis pecudibus, Anton. Mathaeo auctore *Rer. Amerſfort pag.* 44. Sic ſingulae Provinciae quaedam ſingularia a natura producta habebant, quae cum vicinis communicare poterant; ſufficiant nobis ſola marina, quibus abundanter jam olim gaudebant Belgae. De ſalis commercio Friſiis Trajecti conceſſo ex Heda in pactis adlatis paulo ante vidimus. Immo & antiquiſſimis temporibus panni Friſici jam celebrantur, ab externis coemti & tanti aeſtimati, ut initio ſeculi IX. Imperatorem Carolum non puderet, pro donis Friſicos diverſi coloris pannos tunc temporis tanquam optimos totius Europae, Principibus vicinis per legatos offerre, ceu patebit ex G. van Loon *Aloude Holl. Hiſt.* II *deel pag.* 21. *&* 22. ubi: *Aan deſelve tot een tegengeſchenk eenige Spaanſe Paarden en Muilezels, midsgaders een grote menigte ſo witte, gryze, purpere als ſafier-*

 kleu-

kleurige Vrieſche lakens mids het in Vrieſland was, dat ſodanige lakens het beſt van geheel Europa in die tyd gemaakt wierden, voor hunnen koning mede te geven. Friſiam tunc temporis ſeculo IX late patuiſſe, in tranſitu hic monendum erit, ne quis in hodierna Friſia tantum ejusmodi pannos fuiſſe confectos credat: totam enim Hollandiam continebat olim Friſiae regnum, & omnis regio extra inſulam Dordracenam ipſaque civitas Trajectum *Friſia* usque ad mortem iniqui invaſoris Roberti, ducis Lotharingici appellabatur, Buchelius ad *Hedam* in *Wilhelmo Epiſcopo pag.* 134. Nomenque Hollandiae demum aetate Dideri V. Comitis Hollandiae innotuit, vide Buchelium in *notis ad dict. locum.*

§. II.

Vocem *Kermiſſen* derivant alii a proceſſione ſeu *Ommegang* Catholicorum, quoniam poſt

poſt illam Nundinæ inſtituebantur, & hinc promiſcue *Kerkmis* ſeu *Ommegang* appellari ſolent nundinae, vide Nidecks *Kabinet van Nederl. en Kleeſſe Oudhed. pag.* 196. ubi in fine: *de Proceſſie*, inquit, *van't beroemde beeld van Maria de Delſſe Kerkmis, doorgaans de Delſſe Ommegang genoemt, haren oorſprong genomen heeft, dewelke* St. Odulphus Merkt *wierd genoemd en 's daags na dien feeſt begon.* Alii etiam a miſſis ſeu legatis, vel delegatis judicibus Caroli magni, Ludovici Pii & ſeqq. Imperatorum derivant, quoniam certis quibusdam anni temporibus illi judices ad iuſtitiam exercendam omniaque quae in Provinciis acta erant examinanda mittebantur; immo magna pompa & hominum frequentia ubivis recipiebantur. Horum itaque adventus & praeſentia nundinis exercendis & frequentandis quaſi occaſionem praebuiſſe videtur. De his miſſis Domini, ut dicebantur, vide du Fresne in *Gloſſario mediae Latinit. pag.* 585-86. Per me licet: ſufficit enim quod

inſtituerentur plerumque poſt feſta, uti patet ex adlegatis verbis: *en's daags na dien feeſt begon*, vel quod ejusmodi proceſſio etiam in Nundinis fieri ſoleret, ut probat H. van Rhein *Rhynl. Oudh. en Geſtigt pag.* 182. *Op deſe Kermis de oudſte en plegtigſte van de ganſche Stad wierd van ouds een plegtige en algemene ommegang gehouden. Ommegangen* dicebantur proceſſiones quae in honorem Martyrum quotannis diebus feſtis celebrabantur, & ſic in Nundinis antiquis Belgarum ſemper proceſſiones inſtituebantur, ob eccleſiarum fundationes & conſecrationes, de quibus mox, vide Conſult. Petr. van der Schelling *Nederl. Displegtigh. vol.* 1. *c.* 31. §. 7. *ibique pag.* 422. de urbe Leida. Facile hinc deprehendimus, alius indolis fuiſſe Romanorum *nundinas*, ut vocabant. *

§. III.

* Columella *Lib.* 1. *de Re ruſt. in praefat:*, *Nundinarum*, inquit, *conventus manifeſtum eſt propterea uſurpatos, ut nonis tantummodo diebus urbanae res agerentur,* *reli-*

§. III.

Poſterioribus tamen temporibus prohibitum fuiſſe invenimus, diebus feſtis nundinas agere, apud van Rhein. *Oudh. en Geſt. van Vrieſlant tom.* 1. *pag.* 344. & 45. ubi: *De Feeſtdagen en Vierdagen willen wy volgens 't oude gebruik der Kerke onderhouden hebben dat ſe ſig van de Koopmanſchappen en alle Koophandel moeten onthouden, de winkels ſluiten* &c. quae prohibitio tamen procul dubio tantum durante devotionis exercitio intelligenda videtur. Et ſic ubivis hodie ob-

reliquis vero adminiſtrarentur ruſticae, quia illis temporibus proceres civitatis in agris morabantur; & cum conſilium deſideraretur, aliudve quid publicum conſtituendum eſſet, ex villis & ſeceſſibus plerumque in ſenatum arceſſebantur. Quare Feſtus voce *Nundinae* tradit, illas feriatum diem antiqui eſſe voluerunt, quo mercandi cauſa urbem ruſtici convenirent. Erat & Nundina Romanorum Dea, a nono naſcentium die luſtrico nuncupata, Macrob. *lib.* 1. *Saturnal. c.* 16. quacum tamen nobis hic nihil negotii erit. Vocantur porro *mercatus* uti in *L. unic. Cod. de Nundin.*

obſervari ſolet, ut poſt ſacra peracta, ſi inciderint in diem Solis feſtum ve, nundinae frequentari debeant. Aequius tamen erit ut rejiciantur in proximum diem, ne ſpes lucri & publicae laetitiae, quae tempore nundinarum celebrari ſolet, homines nimium abſtrahat a cultu divino. Improbarunt et olim patres eccleſiae jam nundinationes diebus feſtis peractas, apud P. van der Schelling. *d. l. c.* 32. *pag.* 444.

§. IV.

Verum enim vero quod ad originem Nundinarum adtinet, jure merito antiquiſſimam illam dicere poſſumus: Van Rhein enim in examine illarum, ortum jam traxiſſe praeſumit ex conſecratione templorum, quorum feſta anniverſaria agebantur in memoriam ſine dubio ipſius conſecrationis. Et haec feſta iterum originem traxerunt ex celebratione anniverſaria diei cujusdam Marty-

rum,

rum, olim magno hominum concurſu frequentatae, hinc pergit idem in *'t Utrechts Bisdom tom.* II. *pag.* 493. *Ja daar ſou misſchien weinig onderſcheit tuſſchen die jaarlykſe viering en de huiden daagſe kermis of 't jaargetyde der Kerkwyding aangeweſen kunnen worden.* Quid? ſolebant & tempore Nundinarum eccleſiae & coenobia conſecrari, quod multis cum ceremoniis & magna hominum frequentia fiebat. Tres rationes, circa quas verſatur omnis tractatio eruditisſimi van Loon in d. tractatiuncula: *van de Kermiſſen*, cur in feſtis Nundinae fuerunt introductae, hic quam breviſſime explicari merentur.

§. V.

In conſecratione eccleſiarum apud majores Chriſtianos magna erat confluentia I. Epiſcoporum, ob conſecrationem, & poſt illam ſemel factam, ob annuam celebrationem

et

& proceſſionem illius Sancti, qui eccleſiae patronus erat electus, cujus cineres ſi fieri poterat in ejusmodi eccleſia venerabantur. Sic breviter ego rem conciperem. II. Dabantur in illius Sancti memoriam remiſſiones a peccatis, vulgo *Aſlaeten*, hominibus quibusdam impiis, vel ob peccata eccleſiaſtico banno ligatis, & ad poenas emendatorias a Sacerdotibus damnatis, de quibus vide van Loon *d. l. pag.* 43. ibique ex Martene *Theſauro Anecdot. tom.* I. *p.* 1271. pauca haec: *Omnibus vere poenitentibus & confeſſis qui ad dictam eccleſiam cauſa devotionis acceſſerint --- in dedicatione eccleſiae & per Octavas*, id eſt, Octo dies, *praedictarum feſtivitatum karentenam unam de injunctis poenitentiis miſericorditer relaxamus.* III. Ratio erat confluxus hominum ad feſta illa, laetitia publica, & convivia praecipue, ut ex Sidonio *lib.* IV. *epiſt.* 15. & proverbio apud Gallos *faire la ducace*, id eſt, interprete Du Cange *in Gloſſario, voce Dedicatio, genio & ebrietati indulgere*, probat P. van

van der Schelling. *d. l. c.* 32. §. 6. *&* *c.* 31. ubi ex Caeſario Heyſterbachio *lib.* XII. *c.* 41. elegantem hunc locum adtulit: *Miles quidam erat nomine Rundigerus ſic toties deditus vino, ut diverſarum villarum dedicationes tantum propter bona vina frequentaret.* Neque ſic inconcinne Nundinarum conſtitutio ex annua illa conſecratione deduci poſſet, quod etiam his verbis teſtatur van Rhein. *ibid. pag.* 495. *Want*, dicens, *in 't kort, 't vieren van ſodanige heilige dagen 't welk doorgaans eenige dagen duurde, en onſe Kermiſſen komen meeſt in alles overeen.* *

§. VI.

* Ejusmodi epulas in dedicatione templorum gentilium jam frequentatas fuiſſe teſtis eſt Plinius *lib.* IV. *epiſt.* I. *Templum pecunia mea exſtruxi cujus dedicationem cum ſit paratum, differrre longius irreligioſum eſt. Erimus ergo ibi dedicationis die, quem* epulo *celebrare conſtitui.* Epulae vero Nundinales occurrunt in Antiquitat Roman. & jure noſtro *in L.* 69. *Dig. pro Socio.* ubi nundinales epulas alii pro illis conviviis accipiunt, quae Tarquinius ſuperbus Latinis deſtinavit ad mercatum venientibus, Roſin. *lib.* II. *Antiquit.*

§. VI.

At reſtat vox *Markt*, quae hoc loco inprimis venit explicanda. Illam ſine dubio deſcendere putamus ab antiquo vocabulo *Mark*, *Landtpaal*, *Rechtsban*, unde ad vexilla & inſignia etiam fuit tranſlatum vocabulum, uti *een Standaart*, *Banier* apud L. Meyers *Woordenſchat* III. *deel pag*. 87. Singula enim territoria utebantur ſuis vexillis, inſignibus, & ſic pro toto diſtrictu ſaepi-

quit. c. 5. alii aliter. Cujacio *lib.* IV. *Obſ. c.* 17. diſplicet, Nundinas pro epulis accipi, porro quid ſit *a negotio dimittere*, non intelligere ſe fatetur, ideoque mavult ſtare pro lectione: *Cum ſocietas &c.* ,, ut unus reliquis nundinarias epulas praeſtaret ,, eosque ad negotium dimitteret. Fornerius *lib.* III. quotidian. c. 28. *pro epulas*, *empolas* legi vult. Lynkerus in ſingulari *Diſſertat. ad d. Leg.* poſt multas rationes pro & contra adlatas tandem ſtatuit, non potuiſſe Ulpianum per Nundinas diverſum quid ab epulis intelligere; quod & mihi veroſimillimum videtur. Adde his etiam Toullieu in *diſſertat.* I *ad d. Leg.* & Heraldum *lib.* I *Animadverſ. cap.* 9.

pius vox accepta fuit, hinc paſſim occurrit in Legibus antiquis, uti in 't *Landregt van Drenth. Van buuren in de Markte gelegen lib.* II. *art.* 70. & *lib.* III. *art.* 102. *van 't Scheiden van de gemene markte & art.* 109. *'t gebruik van hare markte.* Et paſſim in legibus quoque Tranſiſalanis. Tandem ad locum primarium in medio civitatum plerumque ſitum, deſtinatum juſtitiae unde & conventus populi in illis, ſigna ſuperioritatis, uti in nonnullis locis *Schavoth*, ſeu *Kaak*, aliique publici actus peraguntur; inprimis vero ad Nundinationes vox illa *Markt* fuit adplicata. Immo in compoſitis eadem ſumitur pro *een by eenkomſt, menigte,* teſte Meyero *d.l.* Unde *beuſel-markt, loop-markt, een grote zamenkomſt* &c. Hinc vocem *Jaarmarkt* vel ab illis annuis comitiis in Curia, vel conſecratione eccleſiae, quoniam plerumque in loco illo medio civitatum vel Curiam vel eccleſiam exſtructam videmus, per frequentem ad illas hominum concurſum Nundinas anniverſarias ortum

tra-

traxiſſe praeſumi poteſt. Sic *Mark* pro menſura ac metiendi norma accipitur, inde apud Schilterium *in Gloſſario c.* 573. liber mercatus, *een vrye Mark*, & *marken*, mercari dicitur.

§. VII.

Non opus ergo erit ut cum Loonio *d. l. p.* 8. aliisque a Latino *Mercatum*, abjectis litteris *a* & *um* vocem repetamus, quaſi vero res plane fuiſſet ignota ante Romanorum adventum: nam & in locis apertis, campis vel pagis ſuos habuerunt majores noſtri mercatus. Inſigne ejusmodi antiquitatis veſtigium inveni in parte illa Friſiae, quae vulgo Gaeſterland dicitur, non procul a Stauria, ubi in medio campo & ſolitudine quaſi, procul remotis pagis vel tuguriis ſemel per annum celebris frequentatur mercatus, tentoriis erectis. Inter haec unum Praefecti ſeu Grietmanni eminet, quod nemo niſi qui bona immobilia, ſeu fundos in Gaeſter-landia poſſi-

ſidet, ut ferunt, intrare poteſt; hi vero libere & ſine venia illud adire, Praefectum ſalutare, & laetitiae ſeu bibentibus in circulo vinum aduſtum patrium, vulgo *Genever*, ſeu ut ruſtici Friſii *Bolle ſchiet*, ſe ad hauſtum circumferendum immiſcere poſſunt. Verum eſt, Imperatorem Hadrianum circa pagum Voorburg ſplendidum forum, ad mercatum Belgarum promovendum exſtruxiſſe, vide Buchelium *in notis ad Chronic. Joan. de Beka pag.* 19. Inde vero non ſequitur, a Mercatu deſcendere illud *Markt*, vel ante ejus tempora mercatum & nundinas haud fuiſſe exercitas. Contra verius videtur, mercaturam & fora dudum ante illum fuiſſe ſtabilita. Nec facit huc quod media latinitate *mercata* publica dictae fuerint nundinae, quod ex Lexicographis ſatis patet: Nam & Imperator Juſtinianus d. voce jam utitur in *Leg. unic. Cod. de Nundinis*; quae inde conſequentia ad linguam Belgicam?

§. VI.

Ceterum variae Nundinarum ſunt ſpecies. Mentio fit apud van Rhein *in de Geſtigt. van Delfland.pag.365. van een Hofkermis; In een Memorie van den Droſt van den Hove nopende 't houden van de Haagſche Kermiſſe, word in 't ſelve boekje de* Hofkermis *genoemd.* Dicuntur alias & *Jaarmerkten*, ad diſtinguendum hebdomarios & quotidianos mercatus ab illis anniverſariis, Tales autem tres illorum mercatuum ſpecies Amſtelaedami invenimus, quas enumerat Commelyn in *deſcriptione illius civitatis* hac de materia latius agens *pag.* 683. Poſteriori tempore hinc enata ſunt tot diverſa Nundinarum nomina, pro varietate commerciorum, quia nec una dies nec unum forum tot mercimonia capere poſſet, e.g. *Koorn, boter, kaas, vis, blom, groenmarkt, paardemarkt, oſſemarkt*, Verken, hoender, ganſe merkten, & quae alia plura, de quibus infra dicendi locus erit.

§. VII.

§. VII.

Ita ad originem & jura hodiernarum nundinarum ſenſim nos ducit ordo. Si recte judico, jus Nundinarum Belgicarum antiquum ex jure conſuetudinario repetendum erit. Fatentur enim hactenus ſcriptores omnes, deſcendere illud ex conſecratione Sanctorum, templorum & memoria Martyrum celebranda. Nihil ergo hic fecerunt antiquitus Imperatores, Reges vel Comites; verum Clerus illis dedit occaſionem & populus ſequutus fuit ſuperſtitionem, mercatores lucri cupiditate incitati dies illos feſtos obſervarunt, mercesque ſuas in illis locis ſponte venum expoſuere. Sic uſu longo & conſuetudine nundinae publicae potius introductae fuerunt, quam expreſſo jure. Succeſſu vero temporis animadverterunt reipublicae rectores, eximium lucrum inde ad cives redundare, hinc ut facere ſolebant, jus quoddam ſenſim foro & nundinis praeſcripſerunt, inque novis quas condiderunt ci-

vitatibus hanc praerogativam ſibi ſoli reſervarunt vel vindicarunt. Profecto ſi publicas nundinas plerorumque locorum inprimis antiquas reſpiciamus, Sancti alicujus nomine pleraeque ſuperbiunt, vel in diem apud Catholicos feſtum incidunt, teſtibus Calendariis noſtris, in quibus exprimi ſolent nundinae. Certum itaque indicium eſt, non ex privilegio ſeu certo jure, ſed ex antiquitate & conſuetudinibus plerasque eſſe repetendas. Noviores ergo juris ſunt, quae certis Principum privilegiis poſtea fuerunt confirmatae, vel antiquae de novo, mutatis quibusdam mutandis, majoris quaſi ſecuritatis cauſa per Principum privilegia fuerunt munitae. S c Comites civitatibus privilegia nundinarum lucri & commercii provocandi cauſa conceſſiſſe, palam fit ex privilegio nundinas celebrandi olim a Carolo IV. civitati Ylſt in Friſia indulto: tradit enim van Rhein. *in de Geſtigt. van Vrieſlant tom.* II. *pag.* 69. *Dat Ylſt althans van Oudsgeen ge-*

geringe naam en magt heeft gehad, blykt uit 't voortreffelyk regt 't welk de Paltzgraaf Johan in 't jaar 1379 *uit naam van Karel de* IV *aan de Ingeſetenen gegeeven heeft, van een wekelykſe markt en een jaarmarkt te mogen houden, welke Jaarmarkt na 't feeſt van St. Mauritius, den patroon der Kerke,* 2 *dagen agter malkander gehouden wierd;* Immo refert Winſemius: *Dat die van Tiſt een wekelykſe en* 2 *Jaarmarkten van Karel de* IV. *verkregen hebben.* Attamen haec an omnia ſint vera, valde dubito; mecum facit *ibid.* Emmius, qui hac de hiſtoria non magnifice ſentire videtur, nam mentionem illius faciens, dicit: *Sy mogen 't geloven die 't geloven willen, de ſchryver die 't verteld ſtaat my niet aan.*

§. VIII.

Nemo tamen nec olim nec hodie dubitavit, noſtris etiam in oris ſemper Superioris fuiſſe jus nundinarum indulgere, quoniam illarum privilegia talis commatis ac momenti

 ſunt,

ſunt, ut non niſi a Superiore, vel jus majeſtatis habente concedi poſſint, quia inſcio illo ejusmodi hominum concurſus tuto quidem concedi nequit, & nundinae privilegiis uti frui haud poſſent, e. g. feriis, juſtitio, jure de non arrestando tutela publica, ſalvo conductu aliisve praerogativis; Adnotavit hoc jam Huber particulas majeſtatis enumerans *Hedend. Regtsgel. lib.* IV. *cap.* 9. §. 11. *Dat 't vergunnen*, inquit, *van Jaarmarkten hier ook word toegebragt, ſo om dat de grote ſamenloop van Menſchen niet veiliglyk kan geſchieden ſonder kenniſſe der hoge machten, als om dat die merkten 't regt hebben van handſluiting of ſtutting van executien, citatien, arreſten en diergelyke regtsmiddelen, die van geen officieren kunnen werden toegeſtaan; om dat die alleenlyk dienaars en geen meeſters van de publyke regtsorde ſyn.*

§. IX.

Has ob cauſas ſibi paulatim vindicaſſe facul-

cultatem nundinas conſtituendi quilibet attentus lector facile deprehendit. Neque mihi perſuadebit Erudit. van Loon *d. l. pag.* 5. originaria & prima privilegia noſtratium deſcendere ab Imperatoribus Romanis, vel a Senatu Rom. Splendida haec ſunt dicta, re vera nihil probant. Fuiſſe ſub Romanorum jugo noſtrates, concedo; at ipſe Loon aliique omnes negant, tempore Caeſaris commercia fuiſſe noſtris in oris frequentata. Dein omnem nundinarum originem repetunt a conſecrationibus eccleſiarum, feſtiſque anniverſariis Martyrum. Quomodo haec cohaerent? Veroſimile vix eſt: nam ſi ejusmodi privilegium unquam a Romanis fuiſſet conceſſum noſtratibus, inter mores ſaltem & conſuetudines, quarum tenaciſſimi ſemper fuerunt, aliquod veſtigium juris priſtini occurreret. Bellicoſa gens noſtra non opus habebat illa aetate hisce privilegiis; quin libertatis amantiſſimos majores ſuis moribus inhaeſiſſe credibile eſt, nec unquam ejusmo-

di privilegia, quae re ipſa inſtrumenta erant ſervitutis, a Romanis Imp. petiiſſe. Quid? miror haud cogitaſſe Loonium, ſocios & fratres ſeu confoederatos Romanorum fuiſſe; hi vero ſuo jure non alienis privilegiis utuntur. Quae poſtea, ſocietatem in ſervitutem redigere tentantes, conati fuerunt Romani, ſecundum orationem Civilis apud Tacit. *lib.* IV. *hiſtor. c.* 14. 17. facti ſunt iniqui, non juris, adeoque ejusmodi privilegia, ſi adeſſent, Romanorum tyrannidem ſaperent. Interim vellem ejusmodi privilegium de Nundinis, vel Imperatoris vel Senatus Romani in publicum produceret. Sed reponamus haec inter ea, quibus objici ſolet: id quod eſt probandum.

§. X.

Quae de foro Hadriani ſupra diximus, nihil nobis obſtant, ſi modo dicta repetere lubeat. Verum de Regibus Francorum major erit dubitatio; breviter, hoc unum mihi

hi ſufficere videtur, quod nullum privilegium circa nundinas noſtratibus datum exſtet. Imperatores Germanos in illis provinciis quae ſibi nexu clientelari adhaerebant, ejusmodi privilegia dediſſe fateor; neutiquam vero Hollandis, qui tali nexu Germanis non fuerunt adſtricti. Comites noſtri ſibi ſoli hoc jus reſervarunt, nec immerito; hinc & ejusmodi privilegia jam mature civitatibus induliſſe conſtat, licet in aliis, quae ſub Francorum vel Germanorum eſſent imperio, provinciis, ſolius fuerit Imperatoris, *jus nundinarum* indulgere, vid. Miraeum *tom.* 1. *diplom. Belg. pag.* 241. & elegans exemplum de nundinis Trevirenſibus, quae civitas antiquitus caput erat Belgiae primae, apud Baluzium *tom.* 1. *Miſcell. pag.* 116. exſtat, ubi refertur, Balduinum a fratre Henrico Rege nundinas, nundinarumque libertates ut Frankenfordienſes habent, civitati Trevericae ſub ſigillo regio impetraſſe. Notemus porro hic ritum curioſum, quod Imperator chirothe-

cam ejuſmodi civitati, cui jus nundinarum conceſſerat, mittere debuerit, quae in ſignum privilegii conceſſi, cruci in foro publico erectae, tempore nundinationis adpendebatur. Docet hoc *Gloſſa ad jus Saxon. Landrecht. lib.* III. *ad art.* 2. *Auch mag man keinen markt hegen ohne des richters erlaubnis; ja daſſ ſolchs des reichs wille zy, ſol der Keyſer ſyne rechte Hand-zeichen deſſen zu urkund auff di Stad dar-zenden.* Clarius vero *Gloſſa ad articulum Weichbildi* 9. *Dat iſt noch das urkundt, wo man neue Stadt bauet oder Markt macht, das man da ein Creutz ſetzt auf den markt, durch das man ſehe das Weich-fried (Stadfried) da ſeye, und man hängt auch da des königs handſchouh daar an, das man da by ſehe das des königs wille ſey.* Chirotheca vero erat olim ſymbolum donationis, ceſſionis, vide Joh. Gryphiander *de Weichbildis Saxonicis cap.* 74. *num.* 8. Nec dubium eſt, majores noſtros in multis Saxonum & Germanorum, cujus pars erant, mo-

mores & jura etiam ſecutos fuiſſe; Saxones enim in Batavia et Friſia habitaſſe antiquiſſimus patriae ſcriptor Colyn *in Chron.* teſtatur, Saxon. Friſones appellatos fuiſſe ſcribens, adde Melis Stoke *in praef.* Sic & apud nos in quibusdam locis ritum crucis erectae viguiſſe refertur *in de Hiſtorie van 't Utrechts Bisdom. tom.* II. *pag.* 234. ubi inter alia haec occurrunt de ſymbolo nundinationis: *Drie dagen eer 't kruis opgeregt word, en drie dagen na dat afgenomen is &c.* Et *in de Rhynl. Oudh. pag.* 487. *Wanneer 't de manier was, dewelke manier nog in weſen is, dat een lang yſeren kruis, ſo lang als de paardemarkt duurde, aan 't huis van de Koſter ten toon hing.* Ritum hunc crucem erigendi in nundinis antiquiſſimum eſſe probatur ex diplomate quod adlegat van Loon *d. l. pag.* 13. Florentii V. Comitis Holl. 1277. quo Aleidae cognatae permittit: *Te nieuwe Schiedam* nundinas ordinare & ſignum crucis erigere: *Op welke jaarlyks altyd den derden dag nae onſer lieve*

Vrou-

Vrouwe Maria Geboorte, het Kruis zal opgerecht en op den agtſten dag na ſyne oprechting volgens 't gebruik der andere Jaarmarkten afgenomen en weggedaan worden. Item ex privilegio Joan. de Avennes Leidenſibus dato, quod ex Orlers *Beſchryving van Leiden pag.* 267. ibidem van Loon *pag.* 15. adducit: *Ende van die Jaarmarkt ſal men dat Cruis rechten op St. Margrieten avond alle jaar.* Ratio vero crucis erectae videtur a conſecrationibus ſupra explicatis, repetenda quia diebus feſtis crux in memoriam Chriſti fuit erecta in eccleſiis, quod ad nundinas fuit tranſlatum, ob memoriam procul dubio originis, ſcil. conſecrationum. *Nulli licentiam eſſe*, ſancivit Imperator Juſtinianus *in Nov.* LXVII. *c.* I. *neque monaſteria neque eccleſiam neque Orationis domus incipere aedificare, antequam civitatis Deo amabilis Episcopus orationem in loco faciat,* crucem figat publicum proceſſum ibi faciens, *& cauſam manifeſtam omnibus ſtatuens.* Diu itaque hic

hic ritus fuit conſervatus in nundinis publicis, bene an male nihil ad me pertinet, ſciuntque omnes, magnum venerabilis illius ſigni abuſum.

§. XI.

Comites ergo Hollandiae, ut ubivis Superiores, pro ſuo imperio ac libertate independente nundinarum privilegia civitatibus conceſſerunt. De Gelris hoc clariſſime conſtat apud Schraſſert *in Harderw. pag.* 181. Nec mirum hoc erat: varias enim ipſi civitates condiderant ex bonis in territoriis ſuis patrimonialibus, juraque praecipua in illas ſibi reſervaverant, ex quibus poſtea maximum commodum illis acceſſit. Ipſa fora hinc in patrimonio Comitum fuiſſe certo certius videtur; nec eſt cur dubitet auctor *der Beſchryv. van Delft cap.* 12. *pag.* 565. Verba enim Philippi Comitis *ibid. pag.* 566. *Gonnen en geven mit deſen onſe brieven &c. tot eeuwigen dage*, & quae ſubjiciuntur, ſcil. quod ſi-

ſibi reſervaverint jura nundinarum: *Behoudelyk dat wy in onſe voorn. Stede jaarmarkten, onſe vryheden, tollen &c. hebben en behouden ſullen;* hoc aperte teſtantur. Adde verba privilegii a Wilhelmo Com. Holl. Harlemenſibus indulti circa finem: *Behoudelyk ons desghelyks van rechte van tolle ende van allen anderen vervalle alſe wy hebben in ander Jaarmarcten van Steden en van Dorpen,* vide Diploma *in de Handveſt. en privilegien van Haarlem pag.* 39.

§. XII.

Ejusmodi nundinarum privilegia paſſim a Comitibus olim civitatibus indulta, inprimis ob bene merita donata, occurrunt, e. g. apud van Rhein in de *Geſtigt. van Rhynl. pag.* 14. Leidenſibus conceſſa: *Onder andere meer vorregten van tyt tot tyt aan de Stad verleent, heeft Graaf Johan* II. *aan de Stad Leiden in 't Jaar* 1300. *om hare voortreffelyke dienſten een vrye Jaarmarkt verleent.* Solemnis eſt illa formula, in beneficiis & pri-

vi-

vilegiis ubivis occurrens, quae tamen magis ex uſu quam ex vero eſt aeſtimanda; nam pleraque beneficia Comitum pro parata pecunia vel pro precariis a civibus & magiſtratibus conceſſis data fuiſſe, norunt juris patrii ſtudioſi. Sic in diplom. illo Joannis II. apud Orlers *Beſchryv. van Leiden p.* 267. *Omme haren getrouwen dienſt, die ſy ons ende onze voorvaders gedaan hebben en ons noch doen ſellen.* Sic & civitati Alcmarienſi a Comite Alberto privilegium ſeu jus: *Tot 't houden van een jaarmerkt met alle vrydommen omme menighen getrouwen dienſt, die ons onſe Stede van Alcmaar gedaan heeft en noch doen ſal,* conceſſum teſtatur Boonkamp *Beſchr. van Alcmaar pag.* 5. & *in de Handveſt. van Alkmaar p.* 13. Civitati Vianen; *in de hiſtorie van 't Utrechts bisdom tom.* II. *pag.* 234. ob bene merita in eccleſiam Trajectinam domino Zuedero van Boſynghem ejusque ſucceſſoribus in Inſtrumento Epiſcopi Traject. Joannis privilegium conceſſum fuit: *Dat hy aan*

de

de zyde van de Leck, daar ſyn Kaſteel Vianen ſtaat, ter plaatſe daar 't hem believen ſal, en daar hy 't dienſtigſt oordeelen ſal, ieder jaar van nu af te rekenen ſal mogen houden 2. markten ieder van 8. dagen. Innumera exempla ejusmodi privilegiorum civitatibus Belgicis indulta enumerare poſſem; ſed adlegavimus paſſim verba illorum & in ſequentibus plura ex illis erunt deducenda. Antiquiſſimum privilegium ſine dubio eſt Comitis Florentii V. quod Aleidae indulſit quodque ſupra jam adlegavi; inde vero non fluit, alia jam antea a majoribus ejus non fuiſſe data; immo ex ipſo illo diplomate patere videtur, juris recepti tunc temporis jam fuiſſe, ut Comes jus nundinarum civitatibus largiretur, per verba: *Mit al zodanig volkome recht, zo als dat op de andere jaarmarkten onſes Graeffchaps onderhouden word.* Et in fine: *gelyk als de andere Steden van ons Graeffchap, jaarmarkten houdende.*

§. XIII.

§. XIII.

Recentioribus temporibus Carolus v. civitati Leovardienſi inter alia privilegia conceſſit *een vrye veemarkt te houden*, vide Gabbema *in 't Verhaal van Leeuwarden pag.* 313. *art.* 12. licet forſan magis confirmaverit et mercatum adjecerit, quam de novo conſtituerit: habuerunt enim procul dubio omni aetate et ante Caroli tempora Friſii ejusmodi anniverſarios mercatus, quod et patere videtur ex verbis: *In ſulker voegen als ſy* ſcil. civitas, *gewoon is te Sant Margrieten Sant Mathaeus.* Provocat ergo ad antiquas nundinas, quarum aliae in coenobiis, aliae tres apud Leovardienſes anno 1453. jam celebratae ac ſtabilitae fuere, ut ex eleganti antiquo inſtrumento apud Gabbema *p.* 48. diſcimus, ubi ita ſecundum idioma antiquum Friſicum, quod antiquitatis et curioſitatis cauſa adſcribam *art.* 1. *Int arſte ſo ſchiller weſſa een Jeermerketh te Smelgher Convent des thonrdys*

ney mydfeſta. i. e. *in 't eerſte ſo ſal er wezen een jaarmerkt te Smallinger Convent*, ſeu *in 't Klooſter te Smallinger - Ee, des donderdags achter midvaſten. II. Dongher arſte merketh des monnadeys, tysdeys ende des wernsdeys to foera palma* i. e. *Dongeraas eerſte markt des maandaags, dingsdsdaags en woensdaags voor Palmzondag III. Lyouwerda arſte merketh. op den thonrsdey, freed en Snyonde in Paſſcha wyck* i. e. *Leeuwaarden eerſte markt op den donderdag, vrydag en zaturdag in de Paaſch week, et art.* v. *Lyouwerda lettra merketh to blyuwen op ſunte Margareta dey, ende dy tredda to blyuwen op ſunte Mathaeus dey, az 't in voortyden weſſen had.* i. e. *Leuwaarder laeter of tweede merkt ſal blyven op Sint Margriet, de derde op Mathaeus dag, als 't in voortyden geweeſt had.* Adlegant hic *voortyden, oud herkoomen*, mores antiquos; dieſque illi feſti ſatis probant, nundinas illas pariter ut Hollandorum, a conſecrationibus et feſtis repeti debere. His adde quae idem Gabbema tradit

pag.

pag. 268. *'T was een gewoonte binnen Leeuwaarden dat ſy den Zondag en de vordere week nae Mariaas bezoeking, dat pas den vierden in Hooymaand vallende, ter eeren van die ſelfde jaarlyks met een plechtelyken ommegang lankx de voornaamſte ſtraeten vierde.* Et paulo poſt: *weshalven uit alle hoeken van Frieslant ende andere geweſten de menſchen tot dat feeſt in menigte plegen te loopen.* Nemo jam dubitabit, nundinas tunc fuiſſe frequentatas; et ſic dudum ante Caroli V. adventum jura nundinarum apud Friſios viguiſſe. Immo refert nobis Gabbema *d. l. pag.* 47. *et* 48. de nundinis in pactis antiquis publice Friſios conveniſſe et ſtipulatos fuiſſe: *Tuſſchen de Deelen, Landen en Steden in Ooſtergoo,* ubi multa ſingularia, quae ſecuritatem nundinarum mercatorumque adtinent, reperiuntur. Notemus hoc loco *art.* 7. *Voorts ſullen alle koopluiden vry en vrank in de Landen mogen komen en ongemoeit en veilig uit die ſelfde verreiſen etc.* et *art.* 9. *Elck man ſal onver-*

hindert gaan en komen tot en van de Markt by ſtraffe als voor aangetekent ſtaat.

§. XIV.

Hodie magiſtratus ejusmodi nundinas propria quidem auctoritate mutare, immo conſtituere ſolent; num recte, merito dubitari poſſet, quia de effectu, ſi ſtrictius ageretur, diſputatio oriri poſſet, ſcil. circa privilegia nundinarum, num magiſtratus jure majeſtatis carens ejusmodi privilegiatos mercatus inſtituere et privilegia impertire poſſet. Recte taxare illos videtur Huberus in *Jurisprud. hod. lib.* IV. *cap.* 9. §. 12. *Evenwel*, inquit, *word dit in onſe Provincien ſo niet in agt genomen, nademaal de Magiſtraaten en Officieren allenthalven niet alleen week, maar ook Jaarmarkten in hare bedryve tot hare keur en gerief der Ingeſetenen inſtellen, alhoewel men ſou kunnen ſeggen, dat ſodanige merkten als er op aankwam, niet ſouden kůnnen*

nen

nen hebben alle de voorregten van vrye jaarmarkten, waar van zo even geſproken is &c. Idem de Hollandicis civitatibus tradit G. van Loon *d. l. pag.* 20. Ordinum Hollandiae quidem eſſe jus nundinarum concedere, adſerens, jam vero civitates jus ſuffragii habentes, *ſtem hebbende ſteden* illud ſibi vindicaſſe: *Dit is zeker*, inquit, *dat men door de Stad Dordrecht eene vlasmarkt, zonder daar toe Octroy te hebben in't laaſt voorleden jaar heeft ſien oprechten.* Si itaque circa jus ſingulare, favore nundinarum obſervando, quaeſtiones orirentur, dubito ego cum praeclaro Hubero, an ſupremae Curiae haberent illius juris rationem, quia privilegia deficiunt, quae cauſam praebent huic ſingulari juri. Idem de ſalvo conductu, termino ſolutionis aliisque juris capitibus ſtatuendum erit.

§. XV.

Creſcentibus commerciis in Hollandicis civitatibus ſingulis mercaturae ſpeciebus ſin-

gularia loca; immo & nundinis ipſis ex ipſa re nomina indita fuerunt. Sic Amſtelaedami ejusmodi varia fora, uti de *boter*, *kaas*, *vis*, *bijscuit*, *bloem*, *hooy en ſtroo*, immo de *voddemarkt* incluſive conſtituta certisque locis deſtinata invenimus. Plerasque nundinas ex ipſa re nomina accepiſſe ex eo patet, quod saepiſſime mentio occurrit in Privilegiis civitatibus ſeu pagis indultis, van *Leermerkten*, *Paarde-Beeſtemerkten*. Nihil frequentius mercatu pecuario & ſingularibus nundinis: in pecudibus enim divitiae majorum conſiſtebant, hinc non mirum videbitur, recentiore aetate & ſingulis productis ex re pecuaria, uti butyro, caſeo, pellibus &c. annuas & ſingulares conſtitutas fuiſſe nundinas, quae olim in pecuariis foris ſimul fuerunt divendita: neque illa ars pelles praeparandi olim apud noſtrates ita fuit exercita, crudaeque pelles ad vicinos mittebantur, teſte Viglio ab Ayta *Epiſt.* 112. *tom.* 1. *P.* 11. *Analect. Belgic. pag.* 588. *Ad haec cum ibi pelles non expoliantur*

et qui vendere eas conſuevere, *ſalire easdem ſoleant*, *quo per aliquot tempus aſſervari ac ad emporia in aliqua quantitate venum deferri poſſent*. &c. Memorat etiam Nideck *tom.* I. *pag.* 178. Civitati Alkmaer duo ejusmodi fora a Philippo II. conceſſa fuiſſe in verbis: *Verwilligde meergemelde Philip. de II. den* 3 *Maart* 1575. *het houden van* 2. *jaarlykſe Leermerkten de ene te houden des Maandags na beloken Paasſchen en de andere 's daags na Bartholomeus* &c. Et Pars *Catw. Oudh. pag.* 187. forum piſcarium valde celebratum Catwici memorat: *Tot katwyk*, inquit, *is ook geweeſt van onbedenkelyke tyden een ſeer vermaarde vismarkt*, *van welke my voorgekomen zyn twee brieven, kan niet ſien als van twe Graven van Hollant*, quarum deſcriptionem mox pag. ſqq. 188 &-89. inſtituit.

§. XVI.

Ad fora pecuaria quod adtinet, quam plurima certe noſtris in oris in civitatibus aeque ac in pagis conſtituta occurrunt. Nec

mirum: nam pecudibus& olim & hodie abundavit patria & mercatus inſignes pecuarii in antiquitatibus patriis paſſim celebrantur. Civitati Oudewater forum equorum a Comitibus olim jam indultum fuiſſe probat Kinſchot *Beſchryv. van Oudewater pag.* 583. ubi: *En onſe Here van Hollant die heeft die Stede van Oudewater vryheit gegeven van een Paardemarkt*, quod Privilegium renovatum a Philippo Ao. 1564. idem refert *pag.* 414. *d. l.* Immo in pago Valkenburg adeo famoſum equorum forum fuit, ut ad illud tempus, non ſolutio civilium obligationum ſolum, verum & publicorum chirographorum deferri ſoleret, ceu patet ex *Rhynl. Oudh. pag.* 487. & 88. ubi: *En was deſe paardemarkt ſo vermaard, dat er de koopluyden uit 't binnenſte van Spanjen naar toe quamen lopen en dat er ſomwylen* 3000 *paarden op een markt verkogt wurden, ja deſe peerdemerkt was over vele jaaren ſo bekent, dat men gewoon was de betaling van Koopmanſchappen en renten tegens die tyd vaſt*

te

te ſtellen. Magis adhuc mirandum erit, duos vel tres annuos mercatus pecuarios, non uni ſed pluribus civitatibus indultos fuiſſe. Ita civitati Goudae Philippus, Rex Caſtiliae tres equorum mercatus conceſſit, auctore J. Walvis *Beſchryv. van de Stad Gouda pag.* 56. *In den jaare* 1502 *op den* 2. *Februar. vergunde Philip Aartshertog van Ooſtenryk der Goude een twede vrye paardemarkt beginnende donderdaags den diertiende dag voor den eerſten dag in de vaſten, gedurende drie dagen. De Koopluiden en hunne Facteurs mogen vry komen drie dagen voor, en blyven drie dagen na de paardemerkt. Deſe paardemerkt wierd vergunt om gelyke, wel eer deze Stede gegunt by Hertog Wilhelm van Beyeren, te houden omtrent vaſten avond, die om verſcheide oorlogen was agtergelaten. In den* 1505 *jaare. op den* 13. *van Nov. verleende Philip Koning van Kaſtilien een derde driedaagſche paardemerkt boven de twee te houden op donderdag na half vaſten.*

§. XVII.

Singulare privilegium fori equorum civitati Hattem conceſſum invenimus, ſcil. ut ibi forum exerceatur illo tempore, quo per totam provinciam ejusmodi forum non frequentaretur; forſan ob hanc rationem, ut aliis haud noceret, vel ut prae ceteris foris hoc quam maxime floreret, vide het Gelders Placaatboek III *deel pag.* 130.&-31. ibique: *Aan de Stad Hattem by deſen geaccordeerd een jaarlykſe paardemarkt te houden in haar Stad, op een dag wanneer de andere Steden in deſe Provintie geen paardemerkt hebben.* Et quis de foris pecuariis, ſeu beeſtemerkten poſſet colligere omnia privilegia? ſufficiet unum notemus praecipuum, quod pariter exſtat in 't *Gelders Placaatb. pag.* 488. *eod.* ubi civitati Bommel conceſſum fuit, diebus martis per tres ſeptimanas menſe Aprili ejusmodi forum pecuarium, macilentarum ſcilicet pecudum exercere: *Om op drie diſtincte dingsdagen in de Maand April een magere beeſtemarkt*

markt binnen deſelve Stad te mogen houden. Vix etiam civitas reperitur in Belgio, quae non bina vel trina ejusmodi fora pecuaria exerceat, ſaltem forum macilentarum initio veris & iterum pinguefactarum pecudum tempore autumni. His itaque diverſis foris & nundinationibus breviter tractatis, vel ſummo digito tactis, non poſſum quin hanc obſervationem addam, notabile inprimis videri exteris, quod fora magis frequentia in patria noſtra haud occurrant, quam equorum & pecudum; at inde certiſſime concludere poſſumus, majores noſtros praeter alia marina aeque ut hodie pecudum abundantia floruiſſe, ſtudiumque, divitiasque omnes in illis collocaſſe; immo & hodie in provinciis omnibus, exceptis magnis emporiis idem ſtudium eademque circa rem pecuariam cura & diligentia ex frequentia illarum nundinationum manifeſto adparet.

§. XVIII.

§. XVIII.

Interim non majorum pecudum mercatus hic ſolum intelligo, ſed & minorum, quarum aeque magna copia ubivis occurrit, adeo ut in nonnullis civitatibus loca quaedam publica, immo & plateae ſingulares ex hac nundinatione nomina ſortitae fuerint, vel in hunc diem adhuc retinuerint; ſic e. g. Amſtelaedami adhuc hodie occurrere *Schapemerkt*, *Schagermerkt*; Trajecti ad Rhenum de *Ganſemerkt* ſcimus omnes; vel quod & hodie ejusmodi mercatus ibi excerceatur, vel olim antiquis temporibus fuerit exercitus. Franequera, quae incrementum ſtudiis meis dedit & in qua haec ſcribo, quotannis menſe Octobri die vigeſimo primo forum ſuarium exhibet, quale per totam Friſiam vix ullum frequentatur, nec injuria celebratiſſimum forum hoc ſuarium & pecuarium dici merebitur. Incredibile dictu eſt, quod millena porcorum uno illo die vel ante meridiem ibi

ibi vendantur; & hos inter monſtra quaſi deprehendere datur tantae molis, ut pondere bobus ipſis aequent: propriis enim oculis videre contigit ſuem 600. ponderum, nec mendax mihi videbatur fama, extitiſſe olim, quae dicta pondera longiſſime excederent. Unde vero illud privilegium habeat civitas, num a Saxone, cui plurima debet, an moribus & longa conſuetudine forum illud ſit inductum, cum ignariſſimis ignoro; ignorant et alii omnes me longe peritiores, quos in conſilium adhibui, archivis ſilentibus vel ab imperitis Secretariis, quales minores civitates neſcio quo fato ſibi eligere ſolent, parum prudenter ordinatis et cuſtoditis. *a.*

C A-

a. Vix credo forum ſuarium Romanorum, cujus ſit mentio in *l.* 1. §. 11. *D. de Offic. Praef. urb.* ſub cujus cura erat illud forum, cum illo et plerisque aliis foris pecuariis noſtris comparari poſſe, niſi in hoc, quod Romani jam ob mercimoniorum abundantiam diverſa fora vel mercatus inſtituerint. De ſimilibus Romanorum foris, ut boario, vendendis bubus, Feſto auctore, deſtinato aliisque, plura dicere nihil adtinet.

CAPUT III.

JURA SINGULARIA BELG. NUNDIN. EXHIBET.

§. I.

Non dubitamus ergo ad regalia conſtitutionem et jura Nundinarum eſſe referenda hodieque apud Superiorem unice ſtare, qui pro lubitu ſingularia privilegia illis indulget, ſine quibus nundinae haud fundari, multo minus ab exteris aeque ac incolis frequentari poſſent. *a.* Aperti

a. Sic et apud Romanos occupato imperio ſoli Principi competebat jus nundinas conſtituendi per *l.* 1. *D. de Nund.* ibique verba: *Nundinis impetratis à Principe*, junge *l. unic. C. de Nundin.* Secundum hunc reipublicae Rom. ſtatum, recte Cujacius in *Paratit. C. tit.* 60. *de Nundinis*, illas definivit: *celebriores mercatus*, qui

ti jam juris erit, nullo modo illarum jura praeſcribi poſſe, quia ad Majeſtatem pertinent neque per praeſcriptionem diminui debent. Diſtinctionem adhibere ſolent Interpretes, inter illa jura quae Majeſtati

ti

qui habentur certis ſtatisque temporibus, maximo mercatorum conventu, in locis quibus jus eas habendi longa conſuetudine aut beneficio Principis datum eſt. Opponi hic poterit, quod et Conſules vel Senatus Romanus facultatem nundinas conſtituendi habuerit, perhibente Suetonio in *Claudio c.* 12. *Jus Nundinarum in privata praedia à Conſulibus petiit*, et Plinio *lib.* v. *epiſt.* 4. *Vir praetorius Solers à Senatu petiit, ut ſibi inſtituere in agris ſuis Nundinas permitteretur.* Verum hoc jus Conſulum videtur ad praedia et privatos agros reſtringendum, quorum in adlegatis locis tantum ſit mentio, quodque Princeps illis forſan reliquit. Pertinet ergo ad jus majeſtatis facultas nundinas inſtituendi. Hac occaſione quaerunt interpretes, an Princeps electus nondum inauguratus ejusmodi privilegia indulgere poſſit. Abutuntur hic *l. fin. C. de Decur.* quod nemo jure militari teſtari poſſit, niſi in numeros ſit relatus. Verum ſufficere videtur electio et delatio imperii, quia coronatio eſt tantum ſolemnitas, Conring *de Imper. Rom. German. c.* 13. §. 15. Limita, modo in leges fundamentales juraverit.

ti ita inhaerent, ut ſi particulam illi detrahas, Majeſtas amplius dicenda non ſit, et illa, quae ſalva Majeſtate et aliis concedi poſſunt, nec utilitatem communem reſpiciunt, vel Majeſtatem directo; quo referunt minora regalia, interque illa etiam jus nundinarum, quod immemoriali praeſcriptione acquiri poſſe ſtatuunt. Maſcardus vero de *Probat. concluſ.* 1214. *n.* 18. *et* Peregrinus de *jure Fiſci lib.* VI. *tit.* 8. *n.* 14. per uſum immemorialis demum temporis regalia praeſcribi putant. At vero et hanc ſententiam falſam declaramus, quia nos eo producit, ut totum jus Majeſtatis diminutis gradatim particulis per ejusmodi praeſcriptiones tandem deſtruere inque inane nihil convertere debeamus, hinc ſecundum principia juris patrii quod olim ignoravit praeſcriptionum jura, pariter etiam ſecundum praecepta juris naturae, quod non ſinit per tempus immemoriale fraudare aliquem ſuo dominio,

ſententia haec jure ut falſa mihi rejicienda eſſe videtur. *

§. II.

Ritus hic etiam ſingulares notandi veniunt, qui omnes a Superiore deſcendunt, uti noſtris in oris per ſonum campanae, vulgo 't *in en uitluiden van de Kermis*, ſeu per erectionem crucis, vulgo *mit 't opregten of ten toonſtellen van een Kruis*, ut ſupra jam vidimus, aliique modi. Locum & illis adſignat Superior, vel in foro, vel alibi, ſcil. *om Kraamen op te regten*;

* Apud Romanos non uſu amittebatur jus nundinarum, ſecundum Modeſtinum in *l.* 1. *D. de Nundinis, Nundinis à Principe impetratis, non utendo qui metuit, decennii tempore uſum amittit.* At alia erat Romanorum politia, alia majorum noſtrorum, quibus ſimplicitati naturae magis ſtudentibus, imprudenter et infeliciter haec fuerunt obtruſa, ſine diſcrimine rerum publicarum privatarumve: quae enim privatis conveniunt non aeque publicis adplicare fas eſt.

ten; quales † non niſi in nundinis erigi expreſſe prohibentur apud Lams *Handveſt. van Kennemerl. pag.* 730. ubi: *Geen Koek, Wafel Poppekramen ofte hoe deſelvegenaamd ſoude weſen, anders als op de gewoonlyke jaarmarkt te ſtellen* & ibid. *pag.* 808. poena ſtatuitur, ſi illae in certo deſtinato loco non erigantur, in verbis: *Sullen ſy luiden hare Kraamen ſtellen onder de lindeboom der ſelver dorpe ende ook binnen alſodanigen limiten als ſy van de Schout aldaar aangeweſen en geordineert ſullen worden op de pene van een half Kennemerpont te verbeuren* &c. Quin & in templis tabernae eriguntur

† De tabernis ſeu aediculis lignaeis Romanorum vide Iſidor. *lib.* xv. *Orig. c.* 2. Officinae, pergulae, ergaſteria, horrea et apothecae apud Romanos dicebantur, Alciatus IV. *Pareg. c.* 27. alias et Stationes dicuntur, quo refer *l.* 7. §. 13. *Quib. ex cauſſ. in poſſeſſ.* ubi de latitante circa columnas aut ſtationes, quod tamen Cujacio diſplicet *lib.* I. *Obſ. c.* 13. *et lib.* II. *Obſ. c.* 40. *Statuas* pro *ſtationibus* legenti. Ut ut eſt, *ſtationibus* utitur etiam Suetonius *in Nerone c.* 37. aliique.

tur nonnunquam ut merces rariores ſeu pretioſiores cuſtodiantur. Sic Trajecti ad Rhenum in templo divae Mariae tabernae nundinariae quotannis exſtruuntur, nec injuria: nam res ſacras non habemus ſed mere eccleſiaſticas & ejusmodi tabernae ſi clauſae ſint, non magis pietatem ſeu devotionem turbant, durante miniſterio, quam imagines, arma depicta aliaque ornamenta, quae ſat multa hodie apud nos in eccleſiis inveniuntur. Irreligoſum hoc eſſe tradunt nimium religioſi propter locum Matthaei XXI. *vſ.* 12. 13. et *Canonem Ex multis* 9. *et can. Ejiciens* 88. Verum longe alia eſt dicti illius ratio, neque abutimur templis, nec cultus religioſus ideo ceſſat. Quid? ſi recte ſentio, longe magis haec devotionem noſtram turbare poſſunt, quam clauſae illae tabernae in remotiore eccleſiae parte.

§. III.

Diem quoque illis praefigit Superior e.

g. quod hodie die ſolis vel feſtis nundinae haud frequentari, quin immo ſi incidant in diem ſolis feſtumve in alium transferri debeant. De mercatibus hebdomadalibus ita ſtatutum legimus in 't *Gelders Placaatb.* III. *deel. pag.* 7. ſcil. ſi diebus ſolis in Provincia ejusmodi mercatus frequentarentur in alios dies transferri jubentur, his verbis, *Sal't Hof de merkt dagen ſo op Sondagen mogten in deſe Provincie gehouden worden, op bequame werkdagen verleggen en aanſtellen.* Et ita dudum poſt ſacra Chriſtiana introducta, *Capitul. Carol. M. c.* 18. *De Mercatis ut in die dominica non agantur, ſed in diebus quibus homines ad opus dominorum ſuorum debent operari.* * Tempora Nundinarum adhuc ho-

* Convenit hoc cum aliis legibus omnibus divinis aeque et humanis *Exod.* XX. *vſ.* 8. *ſequ. c.* XXIII. *vſ.* 12. *c.* XXXI *vſ.* 14-17. *Deuteron.* V. *vſ.* 12-14. *L. ult. C. de Fer.* & *capit* I. X. *de Fer.* Poſt finitum tamen cultum divinum nihil obſtare, quo minus & nundinationes tractentur, ſupra indicavi.

hodie in novis publicis indicari ſolent, ſi de novo conſtituantur, vel dies mutetur. Plerumque media æſtate, vel tempore meſſis vel poſt illam inſtituuntur, primum ut mercatores commodius iter facere & ſic cum mercibus ſuis Nundinis intereſſe poſſint, ſecundo ut ruſtica gens majore cum animi voluptate ac ſine neglectu ruralis ſui laboris illas frequentare poſſet, cum Jovem clauſam habeat in ciſta. Pro lubitu temporis ſpatium definit Superior, alibi per VIII dies, alibi latius tempus XI & ultra. Sic in Leidenſi *notificat. Geduerende eenen tyd van thien dagen.* Carolus V. juſſit nundinas per unum tantum diem agere, ſcil. illas ſine dubio, quae occaſione feſtorum celebrabantur: nam per privilegia impetratae non poterant absque mentione abrogationis & privilegii ipſius imminutione ita reſtringi. Ratio illum moverat ebrietas et inde procedentes rixae, vulnera & homicidia, vide Placit. 1531. 7. *Oct.* apud Winſemium *Kronyk van Vrieſland lib.*

 XV.

xv. *pag.* 497. *Ordonneren dat alle de Feeſten ende Kermiſſen in elk van onſe Landen gehouden zullen worden* op eenen dag, *ſulk als by ons, of onſe voorſz. zeer lieve en beminde Zuſter, de Koninginne Regente, in onſe abſentie, by advys van de Gouverneurs, Raaden ende Provinciale Regteren van de zelve Landen binnen vier naaſtkomende maanden, verklaart, ende geordonneert zal werden: ende dat de voorſz.* Feeſten ende Kermiſſen maar eenen dag *duuren zullen op de verbeurte van* 15. *Car. Guldens, by de geene, ende elk van hen, die de voorſz.* Feeſten en Kermiſſen *buiten, en langer dan* den dag *daar toe geordonneert, houden zullen, ende insgelyks by de gene en elken van hen, die tot 'er voorſz. Kermiſſen komen zullen, ende zoo dikwils dat gebeuren zal:* Adde Auct. ad *Batav. ſacram.* II. *D. pag.* 496.

§ IV.

Superioris denique in arbitrio eſt, quales ve-

velit admittere, cujusque ſectae perſonas; licet omnes ſive haeretici, Judæi, ſive Chriſtiani ſint admittendi mihi videantur, quia in commerciis non adgnoſcimus ſectas, nec in illis quaeſtio unquam movetur de religione, ſed tantum fides reſpicitur mercatoria, quam Turca, Arabs, ſeu Perſa in commercio ac mercatura aeque obſervare debet, quam quisque Chriſtianus. Et hac in re Noſtrates recte ſentire videntur, nullas ſectas excludentes, ut alibi factum fuiſſe hiſtoriae memorant, e. g. in Judaeis &c. † Quas feſtivitates vel

† Male certe in Concil. Conſtantin. *ſeſſ.* 19. haereticis omne commercium cum orthodoxis fuit negatum, quaſi qui diſſentirent in religionis principiis, omnem humanitatem depoſuiſſent, vel fidem ejuraſſent. At vero in Burſis mercatoriis ceſſat omne religionis odium, nec quaeritur ibi, cujus ſit ſectae. Fidem non ſervans incidit in poenas publicas et ſua ſententia è ſocietate mercatoria ejicitur. Animadverterunt & hoc Germani, inſtar privilegii Judaeis liberum acceſſum ad fora, Miſſas per leges Imperii indulgentes, plerumque tamen ſub gravi tributo, vide *Receſſ. imperii* 1551. & *Reformat. Polit. imper.* 1577.

vel ludos noſtris in oris e. g. funambulos, comoedias etc. velit permittere, pariter in novis publicis indicari ſolet. Ita magiſtratus loci plerumque prohibitionem ludorum ſolet palam facere iterumque ſingulis fere annis facultas ludos illos celebrandi à magiſtratu loci eſt impetranda. Olim ad peregrinos provocandos et alliciendos aliae artes et feſtivitates fuerunt in uſu; quo refert erud. van Loon, Cameram Rhetoricorum, vulgo *Rhetoryker-kamers*, quae incredibili copia et pompa ad nundinas confluebant, vide ibi adleg. Guicciard. *Beſchr. van Nederl. p.* 79. et quae Cl. Doct. meus C. H. Trotz ad *Priv. Mariae p.* 195. adtulit, adde P. van der Schelling *ad Pars Catwykze Oudhed. pag.* 214. *ſequ.* Sic in *Notificatione* Leidenſium 1577. apud Loon *d. l. p.* 81. primum dies nundinationis, tandem et feſtivitatum et ludorum his verbis indicantur: *Zal de gemeene marckt beginnen ende gehouden worden den voorſz. eerſten, tweeden en de an-*

dere

dere volgende dagen. Den derden (naar de behoorlyke Predicatien ende danczeggingen in de Chriſtelicke vergaderinge der Kerken als nae behooren, zullen zyn geyndicht) zal de generale Wapen-ſchouwinge en munſteringe van de Schutterie en de Burgerie, aldaer werden vertoont ende met een haer luyder oeffeninge in 't Schermutzeren, zo wel te water als te lande. Den vierden zullen de ſpelen en de vertooningen die tot verheuginge van een yegelyk ter voorſchreven markt gecomen zyn, gedaen werden. Eo tandem refertur etiam feſtivitas illa civium, pro praemio et rege eligendo globulos, vel tela olim, in orbem ejaculandi, tempore nundinarum frequentata: *Nae den Vogel om Koning te worden, of naer het wit in de Doelen te ſchieten, idem* Loon *p.* 90. In novis publicis, vulgo *de Couranten*, ſaepius ob ſingulares rationes ludi quidam prohibentur, ut plurimum fere omnes ludi teſſarum illiciti, ſeu *allerlei dobbelspellen*, quia plerum-

que in perniciem juventutis, immo civium aliorumque tendunt, hinc et merito poenam in illos ſtatuerunt, non ſolum in ſed extra nundinas, uti patet ex Lams *d. l. pag.* 737. ubi: *Sal hem niemant vervorderen met allerlei dobbel ſpellen op kermis of andere tyden te erneren op pene daar in begrepen.* Banniti, ſeu relegati, forum frequentare non poſſunt, quia privilegiis nundinarum prorſus non gaudent: quippe hae illius naturae cenſentur, ut ad ſceleratos aut maleficos ſine nota infamiae extendi nequeant. Cavendum, ne in proprio ſolo aſylum nequitiarum erigatur, judicisque majeſtas vilipendatur: quippe qui indulgentia intempeſtiva ſententiam ſuam redderet ipſe deriſoriam. De mercibus importandis vel exportandis Placita Ordinum ſunt inſpicienda, puta, de illis quae in commiſſum cadunt, vulgo *contrabanden*; attamen rarius in nundinis ejusmodi res importari ſolent, inprimis hodie,

die, cum multum differant nundinae noſtrae, ab illis antiquis. *

§. V.

Potiores autem Nundinae in civitatibus celebrantur et vocantur *Jaarmerkten*, quae toto coelo ab illis hebdomadalibus, ut ſupra jam vidimus differunt, et ſine dubio in gratiam ruſticae gentis inductae ſunt, ut producta ſua et victualia citius poſſent vendere; non minus tamen in gratiam pariter civium et vicinorum emtorum, et ſic utriusque commodum, civis nempe et ruſtici in illis verſatur. Durant et hae ideo per unum tantum diem et vix ad meridiem usque, nec ſunt ſolemnes, quia Nundinarum ſolemnium carent pri-

* Romanorum jus circa merces importandas vel exportandas videre licet in *Tit. C. Quae res exportari non debent*, item in *Tit. Quae res non poſſunt venire et Tit. de Commerc. et mercator.* Refractarii vero incidebant in crimen majeſtatis *l.* 4. *D. ad Leg. Jul. Maj.*

privilegiis; dicuntur vulgo *Merktdagen.* Vix erit civitas ulla, ubi ejusmodi nundinationes hebdomadales non inveniantur, licet una aliave potentior civitas plures in eadem hebdomade quam altera habere poſſit, propter magnitudinem et copiam inhabitantium, ſaltem mercatum variarum mercium, ſic ut e. g. alio die victualia, alio alias merces admittere valeat. Quantum interim memini, noſtris in regionibus etiam in magnis emporiis unus dies ſacris illis hebdomadalibus deſtinatus eſt, ne nimium alias diſtrahantur ſubjecti. In his tamen non ſilent judicia, nec indicuntur feriae, uti in illis anniverſariis, ſed celebrantur omnes judiciales contractus aeque ac in aliis diebus.

§. VI.

Cedere nundinas potiſſimum dixi civitatibus; nihilominus et ruri in pagis celebrantur, tanti licet momenti non habeantur. Immo

mo ne civitatibus oneri ſint, intra certum ſpatium ſaepius determinantur legibus publicis; prudenter certe, ne ſibi invicem nocerent. Praebet nobis Choppinus hac in re duas notabiles cautelas *lib.* III. *tit.* 27. *num.* 25. *de Doman.* alteram ſcil. ne binum venale forum, niſi denis ſaltem paſſuum millibus interpoſitis admittatur, alteram ne iisdem cum alio diebus noxio invicem concurſu exerceatur. Exempla habemus iterum in patria, inter civitates olim querelas fuisſe motas propter vicinitatem et mutationem nundinarum. Sic Alcmarienſes de Hornanis olim conqueſti fuerunt, quod in damnum civitatis ſuae nundinas mutaſſent, apud Boonkamp. *Beſchryv. van Alcmaar pag.* 25. ubi *Al 't welk tot groot nadeel van deſe Stad was, terwyl die van Hoorn hunne jaarmarkt agt dagen voor die van Alcmaar gelegt hebben.* Immo cruenta bella inter Anwerpienſes et Bruxellenſes contra Mechlinienſes antiquitus ob jus nundinarum exorta

fuis-

fuiſſe, diſcimus ex Heutero *Rer. Burgundicar. in Philippo Bono lib.* IV. *pag.* 216 ad annum 1434. ubi: *Pacem inter Antwerpienſes, Bruxellenſes, ac Mechlinienſes facit. Oppugnarunt enim acriter Antwerpienſes juncti Bruxellenſibus, Mechlinienſes, ob fora, nundinasque, quas quisque ſuae urbi aſſeverabat deberi.*

§. VII.

Hac de praeferentia civitatum prae pagis ſat multa poſſent adferri exempla; ſed pauciſſimis notabilioribus contentus, primum adferam ex jure Alemannico, ubi elegans inter alia et hoc inſtitutum invenitur, nulla fora, rerum venalium ſcilicet, niſi minus diſtent ab alio proximo foro quam duo milliaria, eſſe inſtituenda, apud Schilterum in *jure Alemann. pag.* 80. verba ſunt: *Man ſol dehainen markt dem andern naeher legen denn aber zuuu mile.* Et ex antiquiſſimo JCto patriae Philip. de Leiden, qui primus

jura

jura Romanorum tunc temporis jam recepta, patriae jurisprudentiae adplicare laboravit, patet, opificia ne quidem intra 111. leucas ab Urbe *Leidenſi* permiſſa fuiſſe; ſine omni dubio, ne civitati, commercia et nundinas exercendo nocerent, vide *caſum* 42. *de Cura reipubl. pag.* 135. ibique: *Ex praemisſis capias argumentum, non valere illud Privilegium, quod temporibus meis indultum vidi quibusdam, ut infra tres leucas tria milliaria vel quatuor, in nullis villulis et caſis circum jacentibus alicui oppido, textores vel fullones vel hujusmodi operarii commorari non poterant, vel ſua officia exercere, nam iſtud directe impietatem reſpicit, et jus ac proprietatem aliorum abſorbet, et maximam violentiam incluſam habet. Et ideo merito ſtare non debuit.* Improbat, ut vides, ejusmodi privilegia Philippus noſter; at cum bona ejus venia dictum ſit, ſine ratione: Cum enum ad longe majora onera, accifas, defenſiones, belli inprimis obligarentur civitates,

tes, commodiusque eſſet, mercatus in civitatibus exercere, aequiſſimum quoque fuiſſe putem, ut civitates majore etiam praerogativa ac privilegiis honorarentur. Similia harum intuitu privilegia in omnibus provinciis occurrere manifeſtum eſt. De Friſiis adferam pauca. Saxonem dediſſe Franequeranis idem privilegium, teſtatur Schotanus in *Chorographia* poſt *Beſchrvv. van Frieſland pag.* 238. *Dat geen aenleggende Dorpen het Recht van Waege, Ambachten, of Coopmanſchappen ſouden hebben.* Objicis, ante fundationem civitatum habuiſſe, et opifices pagos inhabitasſe, poſt conditas illas demum jus illud pagis fuiſſe ademtum adeoque veriſſime injuſtitiam ac violentiam accuſaſſe Phil. de Leyden. Verum antiquis temporibus non fuerunt ejusmodi opificia, nota, ut hodie, niſi vulgaria eximas; neque plane adimuntur pagis remotioribus, ſed vicinis nimium civitatibus, ne jura confunderentur, et urbes mutarentur in pagos, et vice verſa: face-

facile etiam puſillo hoc lucro carere poſſunt pagi, quia longe majus lucrum ex vicinitate urbium et frequentia civium ſperare et lucrari poſſunt. Paucis concludo, ob majora pericula et onera civitatibus amplius quid eſſe in dulgendum. Exemplum habes in civitate Leidenſi, quae in ſua *Notificat.* cauſam nundinarum his verbis prodit: *'T welk ſulx d'een den anderen tot vorderniſſe ende behulp der voorſz. Stad Leyden [die ſulx alle de werelt genuuch bekent is, in haare twee zware belegeringen, zo vele geleden heeft, ende tot het alder uyterſte gecomen zynde, ten dage voorzeyt wunderbaerliken is verloſt.] op dat die te meerder mocht zyn vermaert, ende bezocht, zal gelieven voorts te zeggen ende verwittigen.* Alium notabilem locum de Friſiis, mecum communicavit eruditiſſimus Doctor meus et ſi quis unquam, patrii juris interpres ſtudioſiſſimus, C. H. Trotz, ex eleganti MSto Friſiorum, Martena a Burmania *Landboek pag.* 260. ubi in-

ter articulos Imperatori Carolo V. oblatos, quum imperio ejus, relicto Gelro, ſe ſubjicerent: *Daer toe gheen Steden te hebben Stads Privilegien ofte ſy ſyn in graften en wallen beveſtigt. Ende in de dorpen gheen botter waegen ofte groete Coopmanſchappen te houden dan alleen in de Steden.* Collimat et alius locus elegans ad commercia faciens *ibid. columna ſequ. Item begeert oock Sneek hoe ſy moegen coepen ende vercoepen over al Vrieſlant ende Groninger landt, ende ſy alſoe weder in onſe landen of by ons.*

§. VIII.

Singularem effectum olim apud Catholicos producebant nundinae illae majores, ſeu *Kermiſſen*, ſcil. quod jure aſyli & ipſi occiſores fruerentur, ideo, quia tales dies fuerunt Deo vel Sanctis dicati, vulgo *Kerkmiſſen* dicti. At tempore Comitum non licuit impune peccare & tranquillitatem publicam in nundinis turbare: puniebantur enim delinquentes ſecundum Statuta, Handveſten, Privileg. Joanis

Joanis Comit. Holl. apud Orlers *Beſchr. van Leyden pag.* 267. *Uytgenomen vechten, dat ſal men beteren ende berechten nae der hantveſte van de Poorte by Schepenen.* Feſtivitates hoc mali poſt ſe plerumque trahunt, ut homines laetitiae publicae nimium indulgeant & ebrietati ſtudeant, quaſi vero gaudia non eſſent ſolida, vel facilis illorum oblivio adeſſet, niſi probe fuiſſent inebriati; inde vero in feſtis & nundinis rixae, vulnera & caedes. De Thielenſibus eleganter Alpertus de *Diverſit. tempor. lib.* 11. *cap.* 20. apud Eccardum in *Corpor. hiſtor. med. aevi pag.* 119. peſſimos illorum mores circa juſtitiam adminiſtrandam deſcribens, poſt alia de potatione illorum ita pergit: *Siquidem ob hoc pecuniam ſimul conferunt & hanc partitam ſingulis ad lucra diſtribuunt & ex his quoscunque potus certis temporibus in anno cernunt, & in* celebrioribus feſtis quaſi ſolempniter ebrietati *inſerviunt.* Et Carolus V. in Placito 7. *Octobr.* 1531. palam conqueritur de ebrietate

et caedibus in feſtis et nundinis: *Ook in de Feeſten en Kermiſſen, ende zonderlinge totte geſchillen, doodſlagen en andere inconvenientien daar uit procederende.* Jure itaque per *Placitum Holl. anno* 1545. 30. *Januar.* nulla remiſſio homicidis et homicidio tempore nundinarum commiſſo, indulgetur, evanuitque prorſus jus aſyli; et hoc recte quidem, quia noſtris nundinis nulla religio ineſt, uti olim apud Pontificios, vide Bort in *tractatu Crim. p.* III. *num.* 20. Immo loco remisſionis potius ſeveriſſimis poenis in delinquentes et homicidas tempore nundinarum animadvertendum eſſe putem, ad tumultus turbasque evitandas et ad illarum ſecuritatem magis promovendam; Hinc et dupli poena jure Drenthano ſtatuitur in vulnera nundinarum tempore alicui inflicta, vide *'t Landrecht van Drenth. lib.* IV. *art.* 31. *Alle Dufſlagen, bloetryſen etc. worden betaalt met dubbelde breuken als deſelve geſchieden op Goorſpraken, op vrye jaarmerkten. etc.*

§. IX.

§. IX.

Alius quosque in jure patrio noſtro valde ſingularis eſt effectus, quod emta in nundinis nequidem vindicari poſſint, niſi reſtituto pretio, modo juramento illud teſtetur emtor, quodque venditorem ignoret, neque ſuum recuperare poſſit. Grotius in *Introd. ad Juris prud. Holl. lib.* II. *cap.* 3. §. 6. 13. hoc ad omnia fere loca, ubi *vrye merkten* habentur, adplicare videtur, licet Groenewegen *ibid. in Notis* tanquam particulare quid adleget, in civitatibus Antwerpienſi et Mechlinienſi hoc locum non habere. Sim. van Leeuwen in *de Coſtuimen van Rhynlant pag.* 206. idem affirmat. Horum vero duumvirorum veſtigia ſequens, aequiſſimam hanc affirmare audeo conſtitutionem, qua in re ex parte jus Civ. Rom. Majores etiam videntur ſequüti, ſtatuentes privilegium nundinarum in eo potiſſimum conſiſtere, ut emtor

tutus fiat. Attamen duas has limitationes adjicerem I. ut emtio ſit bona fide peracta. II. ut re vera in foro publico privilegiato res fuerit emta, non vero in nundinis hebdomadalibus, quippe quae ejusmodi praecipuis privilegiis non fruuntur. Hoc caſu ſi acciderit, ut rem furto ablatam mihi venditam verus dominus vindicare velit, mihi ſaltem pretium reddere tenetur. Haec ſaltem aequitati mihi magis reſpondere videtur ſententia, licet ſint contrarium qui probare conantur, uti Hahnius aliique vid. etiam hac de re *Bellum Jurid. pag.* I. et *ſeqq.* ubi pro et contra diſputatum legimus; ſecundum praedictam tamen meam ſententiam a Curia pronunciatum fuiſſe deprehendo. Agit enim caſus in bello Jurid. de pecudibus furto ablatis, in nundinis privilegatis, ſeu *op een vrye markt* venditis, bona fide quoque a tertio emtis; jam quaeritur, an a vero domino vindicari poſſint ſine pretii reſtitu-

tio-

tione, quod per Curiae ſentiam vero domino negatum fuiſſe ibidem patet.

§. X.

Elegans porro et hoc privilegium invenimus, iterum in civitatum favorem introductum, ſcilicet, quod in ipſis pagis, vel ruri, alias *ten platte lande* nihil coemi poſſit victualium vel eſculentorum, ſed in nundinis pub. hebdomalibus; ratio forſan eſt, ne incolae ſuo naturali proventu defraudentur, magnove pretio res et victualia ſibi comparare teneantur; vel etiam ne extra territorium evehantur; tandem ne monopolia facile a privatis cum damno totius univerſitatis erigi poſſent, vide Clariſſ. Doctoris mei C. H. Trotz *Jus agrar. feder. Belgii diſſ.* IV. §. 21. *ſequent. pag.* 200. *ſeqq.* Severam hinc ſtatuerunt poenam in ejusmodi emtores Legislatores, e. g. in de *Handveſt. van Kennemerl. pag.* 183. *art.* 15. *Geen boter, Kaas*

 etc. te

etc. te kopen of verkopen om wederom verkoft, ofte uit ten lande vervoert te worden dan ter vryer markt, *op de verbeurte van deſelve en voorts op arbitrale correctie.* Quae omnia fere repetuntur *ibidem pag.* 199. *art.* 15. De frumentis etiam non niſi in foro civitatum propinquarum vendendis, elegans Placitum habemus Caroli V. de Anno 1545--46. apud Graswinckel *van de Lyftogt pag.* 18. *Dat niemant wie hy zy en vervordere off preſumere enige Tarwe, Garſt, Rogge, Haver nog andere greynen in ſpecie, gemalen noch anderſint voortaan te verkoopen noch ook te kopen in de Kloofters, Dorpen, Hooven, ofte andere huiſen, noch elders op 't platte land noch in andere plaetſen, dan alleenlyk in* de vrye openbare *en geconſtumeerde merkten* etc. Et ſic paſſim in aliis Placitis idem repetitum legimus. De piſcibus idem ſancitum eſſe ex Plac. Philippi 1574. *Vol.* 11. *Plac. Holl. p.* 2122. diſcimus, in verbis: *Dat van nu voortaen allen verſchen Viſch, ende namentlyck,*

lyck, Salmen, Steur ende Elfte binnen Hollant gevangen, gebracht ende verkocht ſullen worden ter plaetſe van hare behoorlyck ende gewoonlycken afſlach ende nergens anders, op de verbeurte van de ſelfde Viſch, contrarie deſer Ordonnantie verkocht, ende dat den Contraventeur van deſen 't zy kooper ofte verkooper van den Viſch, arbitralyck geſtraft ſal worden aen ſyn Lyf, met een mulcte van hondert gouden Realen, tot allen tyden 't zy op der daet, ofte daer nae etc. Poſſent et huc referri *de Dwangmerkten*, puta, cum Superior vicinos pagos cogat, in primariam quandem civitatem, vel ſedem imperii ſui merces potiſſimum deferre, qua de re vide *Jus Friſ. Orientale, Ooſtfrieſche Land-R. pag.* 327. *et Accord. van Ooſterhuis art.* 47.

§. XI.

Accedunt et alia ſingularia privilegia ad incitandos ac provocandos mercatores, ut nundinas frequentent, e. g. immunitatis

conceſſio a quibusdam oneribus, quae merces reſpiciunt. Sic inter alia in de *Handveſt. van Kennemerl. pag.* 56. occurrit privilegium, de mercibus ſtaterae publicae non ſubjiciendis: *Item, ſo en ſullen ſy geen waaggeld geven in eniger marckten.* Saepius et praemia e. g. *Silvere Sweep*, *Spooren*, etc. a magiſtratibus et Toparchis aliisque proponi in novis publicis legimus illi, qui optimum caballum ad nundinas equorum adduxit, vel qui emit optimum; hinc et plerumque illo tempore ejusmodi curſus equorum ad multitudinem eliciendam et lucrum inde percipiendum inſtituuntur, vulgo dicimus *hard-draeven.* In ſaepius memorata Leidenſium Notificatione de propoſitis illis praemiis haec habentur: *Zulek de voorſchreven van Leyden gedenken zullen den genen, die van de verſte wege en mette meeſte en coſtelickſte waren aldaer ter marct zullen comen te beſchencken ende vereeren.* Generalis eſt lex ſeu promiſſio, et facile de illo

pre-

pretioſo, ſeu quod eſt rariſſimum et pretioſiſſimum, quaeſtio poterit oriri. Melius erit, ut quantum fieri poſſit adcurate haec definiantur: memini enim circa praemia haec varias aliquando controverſias, cum periculo nundinarum fuiſſe motas, quae à toparchis vix decidi poterant. Geldri pariter hunc in finem ejusmodi privilegiis immunitatis nundinas ſuas inſtruxerunt, ut omnibus ad libitum frumenta aliasve merces ſine aliquo onere in fora nundinaria advehere liceret, in *Placito pr.* 10. *van't Gelderſplacaatb.* ubi: *een ieder mag ſyn koorn en waeren binnen of buiten s' lands na welgevallen te markt brengen, ſonder dat mogen beſwaard worden.* Apud Friſios exempla occurrunt non minus memorabilia. Ex antiquis notemus, quod tempore Principum inter articulos querulos, vulgo *Doleantien*, et hic fuerit propoſitus apud Martena in MSto *Landb. ad ann.* 1540. *pag.* 418. *col.* 2. *Dat de gene die haar visſchen, beeſten een anders toe merkt brengen, vry ſul-*

ſullen wezen ſonder daaraf den Schutter *ofte anderen wat daar van te geven*, id eſt, ut piſces et pecudes libere ſine onere in fora deduci et venum exponi poſſent. Recens adhuc exemplum dabit lex nova correctoria ſereniſſimi Principis Wilhelmi IV. flebili omnibus caſu nuper defuncti, vulgo *'t nieuwe Reglement. Leov.* 1748. ubi: *art.* 53. non obſtante, quod tribus in omnibus civitatibus de novo fuerint conſtitutae, ſumma tamen libertas mercatoribus, quascunque merces in mercatum deducentibus, tribuitur in verbis. *Des niettegenſtaande ſal 't een ieder gepermitterd zyn om op de ordinaris week en Jaarmerkten hare goederen, eetwaren etc. ter markte brengen, ſonder op die dagen aan 't Gilde of Gildens ſubject te ſyn, of dat verſtaan ſal worden daar door aan 't regt der Gildens te worden gecontravenieerd.* Equidem aegre hoc tulerunt tribus, ſibi ſoli omnem mercatum competere ratae; verum experientia docuit, longe plura ex civitati-

bus domum deferre ruſticam gentem, neque cum eduliis, e. g. pane, carne et quae ex pagis inferuntur, comparari poſſe. Haec vero facultas ſi adimeretur pagis, metuendum erat, ne cum damno civitatum aliunde ſibi compararent illa, quibus quotidie uti, quaeque inde petere ſolent.

CAPUT IV.

DE JURE PRIVILEGIATO NUNDINARUM SINGULARI.

§. I.

Inter eminentiora certe privilegia in nundinis publicis hoc referrem, quod ob debita nemo arreſto detineri poſſit. Idemque

et

et apud Noſtrates juris eſt: moribus enim noſtris non tantum mercatoribus verum quibusvis aliis advenis ſecuritas illa indiſtincte competit, docente Groenew. *ad Tit. Cod. de Nundin.* Niſi ſit debitum juratum, vel in ipſis nundinis contractum, vide Berlichium *Concluſ.* 77. *pag.* 314. Hocque ita religioſe a majoribus noſtris obſervatum fuit, ut nec ob debita civitatum, pro ut moris erat olim, cives mercatores in nundinis illis publicis arreſto detinerentur. Elegans antiquitatis exemplum retulit Boonkampius *Alcmaar. pag.* 40. quod nemo propter mutua, procul dubio et civitatum et civium debita, extra territorium ſuum itineri ſe accingere auſus fuerit, niſi in publicis nundinis: *In ſo verre*, inquit, *dat de Stad de Koopmanſchappen van andere Steden in arreſt hield en door de Schulden buiten Hollant dorſt niemant naar Vlaanderen, Brabant nogh Zeelant iets ſenden; ja niemant dorſt ſyn eigen perſoon in een ander regtsgebied vertrouwen, dan*

op

op de vrye markten. Hanc tamen exceptionem hic primo loco addere debemus, ſcil. ejusmodi privilegium de non arreſtando in nundinis locum non habere, ſi quis illi renunciaverit: pacta enim dant legem contractui et quilibet ſuo renunciare poteſt juri et privilegio, quia nemini invito obtruditur beneficium. II. Ad fugae ſuſpectos, foro cedentes, *Bankeroetiers*, vel ad bannitos ob publica crimina, hoc privilegium neutiquam extendendum videtur, vide Voet ad *tit. de Nundin. n.* 4. Quin illo tempore magis in ejusmodi homines eſt inſurgendum, ut recte Ordd. Hollandiae in *Reſol. ter Generaliteit ten reſpect. S. H. Boſch* fecerunt 1. *Julio Anno* 1653. Sed quod valde ſingulare eſt, et hoc privilegium in ipſis hebdomadalibus foris, nonnullis ſaltem in locis, obſervatum fuiſſe diſcimus ex Kinſchot *Beſchryv. van Oudewater pag.* 573. *cap.* 64. ubi: *Voort ſullen alle manendaachſe Weekmerckten vry weſen van alle beſetten van allerlei ſchulde* etc.

§. II.

§. I I.

Haud praetereundum hic erit privilegium Leidenſium nundinarum ſaepius memoratum, in quo jus hoc ſingulare non debitoribus ſolum, ſed et aliis omnibus ob delicta civiliter punienda, poena nimirum pecuniaria, his verbis indulgetur: *Ende binnen de voorſz. Stad Leyden ende vryheyt van dien in alle Zekerheyt comen, handelen, wandelen, en traffiqueren, zonder dat yemant middeler tyt, gaande, comende, blyvende of verkeerende* aen Lyf of gueden um eenige civile zaken, ſchulden of achterwezen *bekummert, bezettet of aengeſproken zal mogen werden.* Verba: *om eenige civile zaken* ſic intelligo, ut poenam pecuniariam ob civilia delicta metuentes, et judicis tribunal fugientes tuto et impune tempore nundinarum civitatem intrare et finitis nundinis libere recedere poſſint. Verba iterum: *Aen lyf of gueden* non ſup-

ponunt

ponunt crimen & poenam quam meretur corporalem: nam tales facinoroſi nunquam invitantur ad nundinas, contra repelluntur, et deprehenſi aeque ut alio tempore pro merito ſuo puniuntur; ſed detentio ſeu arreſtum corporale videtur per *lyf* intelligendum, quia mox ſpeciatim cauſae, quare non debeant puniri, enumerantur: *Civile Zaken, Schulden of achterwezen.* Nova lis erit, num haec privilegia ad ſolos privatos pertineant, an ad publica etiam debita quae civitates ſibi invicem debent adplicari debeant, an pro publicis etiam debitis; ſuae civitatis arreſto moleſtari nequeant? Me judice privilegia haec ſunt univerſalia & ob quaecunque debita ſecuritatem omnibus indiſtincte praebent. Immo intereſt illius civitatis, ubi nundinae frequentantur, ut quam pleniſſime beneficium interpretemur. Poſtremum, quum privilegiorum verba ſint generalia, non poſſunt dein ad caſus ſpeciales reſtringi inque hujus vel illius praejudicium explicari. Similis

menti eſt quaeſtio, num magiſtratus ob injurias, civibus ſuis apud vicinos in nundinis illatas, jure repreſſaliarum, ſeu clarigatione uti poſſit. Si de jure quaeratur, nemo dubitabit licere repreſſaliis uti; verum non omne quod licet, utile eſt, quin cum aequitate ipſa has belli proluſiones hoc in paſſu pugnare exiſtimo. Primum utile non eſt, quia turbat nundinas metumque injicit mercatoribus, qui nundinas frequentant; cum aequitate pugnant, quia generalitati privilegiorum multum detrahunt, fiducia quam in illis collocant negotiatores adimitur, & inſontes plerumque damno adficiuntur: nec enim in culpa ſunt mercatores quod Superior illorum juſtitiam reddere recuſaverit. Alia itaque via ſatisfactio eſt petenda, non tempore nundinarum, ne fidem violet Princeps, quam ſine diſcrimine omnibus promiſit in privilegiis, quae ſi velit infringere, civitati ipſi cui olim conceſſit privilegium, injuriam, damnum infert.. Unde ſequitur,

nec

nec juſte in novis publicis vel edictis minas proponere, ſe repreſſaliis uſurum, quia privilegia tollit civibusque et ſubjectis nocet omnique lucro imprudenter privat. †

§. III.

† Convenit juri patrio *l. unic. C. de Nund.* ubi Valens et Valentin. Impp. *Ita beneficio*, inquiunt, *reſcripti potiantur, ut nullum in mercatibus atque nundinis ex negotiatorum mercibus conveniant, vel in venalitiis aut locorum temporali quaeſtu & commodo privata exactione ſectentur, vel ſub praetextu privati debiti aliquam ibidem concurrentibus moleſtiam poſſint inferre.* Mens eſt, ut durantibus nundinis negotiatores eorumque merces ab omni detentionis, pignorationis, actionisve moleſtia liberentur. Varie tamen haec limitant DD. Weſenbecius *ad Tit. D. de Nund. num.* 2. exiſtimat, non ad debita ſolum vetera ante nundinas, ſed etiam ad illa quae in nundinis ipſis contracta ſunt, legem extendendam eſſe. Huic vero contradicit Perezius in *Praelect. in Cod. ad L. unic. n.* 2. de debitis in nundinis contractis conveniri poſſe debitores ſtatuens. Adſentientes habet Jo. Sichardum *ad d. l. Cod. n.* 2. Klockium *de Contrib. c.* 3. *num.* 83. Peckium *de Jur. ſiſtendi c.* 4. *n.* 4. *& cap.* 10. *n.* 6. Brunnem. ad *d. l. unic. n.* 1. Interim verba: *Sub praetextu privati debiti* & voces: *aliquam moleſtiam*, hanc reſtrictionem vix admittunt, immo nec privilegiorum ratio. Renunciare potius debent privilegio, vel quod tutius eſt, mores cujusque loci ſunt obſervandi; tutiſſimum erit, ut Superior legem circa debita in ipſo privile-

§. III.

Terminum quoque ſolutionis in omnis generis debitis antiquitus ad publicas nundinas

gio ſuo praeſcribat. Ut ut eſt, ſecundum hanc ſententiam in praxi plerumque judicari, docet Bachov. ad Weſenbec. *tit. de Nund.* De novo quaeritur, utrum ſolis mercatoribus, an quibuscumque hoc privilegium de non arreſtando competat. Dubitat Brunneman. *ad d. l. unic. n.* 2. pro omnibus et ſingulis, qui nundinas frequentant pugnans, quia textus loquitur de *concurrentibus* in nundinis: requiruntur autem aeque venditores quam emtores, ſic ut ſub negotiatorum voce indiſtincte omnes videantur comprehendiſſe. Attamen ſalvo Brunnemanni judicio mihi aliter videtur: ſolos mercatores *d. l.* ſive emant, ſive vendant, reſpicere exiſtimo, non quoscumque alios emtores: aliud eſt in maſſa coemere, ubi propter magnam vel ingentem ſummam terminus ſolutioni ſtatuitur; aliud minutatim, quo caſu praeſens ſolutio exigitur; ſaltem ſi illam recuſet, competit accuſatio et executio, commodum alias exiguum foret mercatoribus in nundinis, vel plane nullum. Clarius etiam debuiſſet loqui legiſlator, cujus verba fateor non ſatis clare haec exprimunt, adeoque & hic iterum ad mores receptos vel ad privilegiorum contenta erit recurrendum. Reſtringunt denique DD. hoc privilegium ad privata debita; quod ad publica putant, omni tempore illa exigi poſſe, quia de communi utilitate agitur, *l.* 3. §. *fin. De de Feriis.* Zoeſius

nas praeſcriptum fuiſſe ex diplomatibus paſſim intelligimus. vide Nidecks *Cabinet tom.* III. *pag.* 213. ubi: *Voorſchoten heeft van Ouds een ſeer beroembde jaarmerkt gehad, op welke men reets voor vier eeuwen en langer gewoon was, de betalingen te doen die op tyd moesten geſchieden.* Idem et ſupra de nundinis Valckenburgicis jam vidimus, illo tempore ſolutiones publicarum aeque ac civilium obligationum fieri conſueviſſe, *Rhynl. Oudhed. pag.* 488. in verbis: *Ja deſe Paardemaakt was over vele jaaren ſo bekend, dat men gewoon was, de betaeling van Koopmanſchappen en renten tegen die tyd vaſt te ſtellen.* Occurrit

us ad *tit. D. de Nundin. num.* 3. Verum & hoc parum conſultum eſſe dixi, meliusque jus patrium, omnia omnino debita, ſive publica ſive privata, ſub privilegiis nundinarum comprehendit. Finitis nundinis ceſſant privilegia de non arreſtando, quemadmodum etiam in locis, per quos tranſeunt: nam nihil ad vicinum pertinent noſtra privilegia, nec extra territorium jus dicitur. Carpzov. *Conſt.* 30. *defin.* 28. *n.* 4.

rit mihi etiam locus apud Mathaeum de *Jure gladii pag.* 425. quo meminit termini cujusdam generalis, ſolutioni olim praeſtituti, ſcilicet in nundis St. Martini: *Van een betaling te ſinte Martyns miſſe des winters.* Hoc tempore illuſtres, Nobilesque tanquam ſolito termino ſolutionis Comiti Hollandiae debitum ſolvere ſtipulati fuerunt, ut patet ex inſtrumento ibid. adlegato. Huc quoque aeſtimationem per relationem ad forum referri poſſe putem, e. g. ſi quis frumentum aliudve quid coemerit, quod a venditore certo ac ſtipulato tempore non fuit traditum: hoc enim in caſu ſupra quantitatem venditam tenetur venditor ad intereſſe et aeſtimationem, quae cum ſit difficilis, comparatur valori in proximo foro, puta, quanti valuerit frumentum retro, ſeu ut vulgo loquimur: *na de hoogſte Marktgang*, a tempore morae usque ad ſententiam, qualem caſum judicatum retulit Ampl. Schraffert in *Obſerv. pract.* 138.

§. IV.

§. IV.

Ad commoda commerciorum et nundinarum pertinet omnino, quod variae olim civitates ex foedere civibus ſuis mutuo indulſerint jus civitatis, et in ſpecie jus nundinarum, ſummatim hic explicandum; inprimis quod ex eo privilegio potiſſimum ſingulare hoc jus patrium profluxerit, ut contra jus Roman. variarum civitatum ſimul cives noſtris in oris eſſe poſſint. * Ratio illius partim ex ſpe munerum publicorum, partim ex commerciorum favore mihi repetenda videtur. Sed cum olim pleraque munera publica gratis deberent adminiſtrari, ſolus commerciorum favor in civitatibus mercatoriis jus hoc

* In ſtatu enim liberae Reipublicae nemo duarum civitatum civis eſſe poterat *l.* 5. §. 3. *D. de Captiv. et poſtlim. reverſ.* Cornel Nepos. in *Attico. c.* 3. *et* interpretes ad *tit. Inſtit. de Capit. dimin.*

hoc introduxiſſe videtur; tractu vero temporis, quum muneribus praeter titulum et vitulus elegantiusque ſalarium accederet, in honoratioribus, qui munera publica adpetunt, et haec ſecundaria venit ratio conſideranda. Notemus tamen ejusmodi civem duarum civitatum in ſingulis civitatibus domicilium habere et onera ferre debere, quod vulgo dicimus: *Vuur en licht houden.* Poſt adeptos vero honores facile erat alteri civitati recunciare: durante enim munere duarum civitatum ſe profiteri civem ratio ſtatus haud ſinit, nec memini exemplum in contrarium. Ceterum hoc mihi inprimis ſingulare fuit viſum privilegium, puta, inter tres civitates Alcmariam, Aquam veterem, et Delphenſem, ita fuiſſe conventum, ut cives non ſolum in nundinis trium illarum urbium ut proprii et nativi cives haberentur jureque civitatis donati cenſerentur, ſed ut ipſae perſonae magiſtratu fungentes in una harum civitatum, alteram civitatem ingredientes offi-

officio magiſtratus ibidem quoque fungi potuerint. Refert haec Boonkamp *Beſchryv. van Alcmaar pag.* 11. in verbis: *Op de jaarmerkten worden wederzydſe burgers als eigen erkend, en men heeft voorbeelden, dat Heeren van regering van hier naar daar trekkende in Stads regering ſyn aangeſteld.* Num per tempus nundinarum tantum, an perpetuo, magiſtratus honore gaviſi fuerint, dubium eſt, vellemque hoc indicaſſet auctor: nam ſi perpetui magiſtratus fuiſſent facti, vicinae civitatis intuitu magnum hoc fuiſſet onus, quia hoc pacto optimos ſuos rectores poterat amittere, quaeque ſine dubio caviſſet, ne rectores vel cives ejusmodi in poſterum nundinas frequentarent. Intelligendus hinc erit temporarius honos, niſi fallor, per tempus nundinarum, quibus peractis magiſtratus iterum erat deponendus, recedente quocunque ad civitatem ſuam.

§. V.

Emolumenta exinde olim non exigua fuiſſe civitatibus vel territoriis ubi frequentabantur nundinae, patet inde, quod non ſolum ad acciſas et vectigalia fluviorum, viarum etc. obligarentur mercatores, verum etiam ad quadrageſimam ſolvendam, quam olim Comitem accepiſſe diſcimus ex Boonkamps *Alcmaar pag.* 25. *Te meer*, inquit, *alſoo te Alcmaar by den Koper en Verkoper den* 40. *penning van alle peerden etc. betaalt moeſt werden.* Haec onera quadrageſimae ſcil. ſolvendae etc.) poſterioribus temporibus procul dubio, praecipue in nundinis ſublata videntur, quia alias ſupra dictis meis obſtarent ſcil. de immunitate nundinarum, cujus ſatis exemplorum adduxi. Neque hodie in equis etc hoc juris eſſe putem: emuntur enim venduntur que omnia, quantum ſcio, absque ullo onere publico mercibus in nundinis

nis impoſito. Potiſſimum commodum ex frequentia hominum, acciſis, intuitu victualium mercibus importandis et quae plura alia, civitati accedere judico. Neque ſinit prudentiae ratio ut merces ita oneremus, quia hoc pacto mercatores potius repelluntur quam invitantur ad nundinas; quin connivendo in gratiam mercaturae illa ſolemus tolerare, quae reipublicae minimum damnum, univerſo vero populo majus adferunt lucrum, ne relicta ſede ſua in alium locum confugiant Mercurii filii, qui ſemel fugati rariſſime ad priſtinam ſedem redire ſolent, uti Antwerpia aliaeque vicinae civitates magno ſuo damno expertae fuerunt. †

§. VI.

† Argumento *l. unic. C. de Nund.* concludunt interpretes, hoc praecipuum habere nundinas, ne vectigalia ſolvant negotiatores. Quin eo reſpexiſſe Ulpianum in *l.* 3. §. 2. *D. de Feriis* exiſtimat Fornerius *lib.* 1. *Rer. quotid. c.* 6. Sic enim Ulpianus: *In eum qui nundinarum nomine quid adverſus communem utilitatem acceperit, omni tempore jus dici.* At vero Ulpianum hic inprimis vectigalia intelligere dubito, quia ni-

§. VI.

Mercatoribus nundinas celebrantibus pariter ſalvum conductum pro itu et reditu conce-

nimis generaliter loquitur, et quum paulo ante de judiciis loquatur, poterat ſordes judicis innuere, ſcil. ſi judex ob facultatem tempore nundinarum vel feriarum debitorem vel negotiatorem conveniendi alicui conceſſam, pecunia fuiſſet corruptus, contra hunc omni tempore jus dici ſtatuit, ut pote turbatorem pacis publicae et ob periculum in loco. Saltem haec explicatio prioribus Ulpiani proxime accedit; contra illam Fornerii de vectigalibus, ex textu nemo poterit divinare. Fateor, in *l. unic. Cod. de Nund.* vectigalia prohibita videntur in nundinis, per verba: *Vel in venalitiis*, ſervis ſcil. *aut locorum temporali quaeſtu et commodo privata exactione ſectentur.* Verum haec non poterat reſpicere Ulpianus, poſterioris temporis enim eſt lex *unic.* Valentis et Valentiniani Impp. Neque ex praedictis verbis concludendum videtur, ad nundinas proficiſcentes à vectigalibus fuiſſe immunes, ut conjicit Fornerius d. l. Audi contra eosdem Impp. in *l. 6. C. de Vectigal. et commiſſ. Vectigalium non parva functio eſt, quae debet ab omnibus, qui negotiationis ſeu tranſferendarum mercium habent curam, aequa ratione dependi, exceptis navicularìis etc.* Adde *l. 7. eod.* ubi ne milites quidem ab octava vectigalis eximuntur, quibus jam dudum

Seve-

cedere ſolemus. Noſtrates certe hac de re olim in pactis publicis ſibi caviſſe multis exemplis probari poſſet. Ex antiquis ſufficiat de Friſiis, pacem et amicitiam oppido Hardero-

Severus et Antoninus poenam commiſſi remiſerant, non ipſum portorium in *l.* 3. *eod.* Intelligunt ergo laudati Impp. in *d. l. unic. de Nund.* per *privatas exactiones* neutiquam vectigalia, ſed privatorum vel magiſtratuum exactiones pro licentia mercatus, eoque refero verba *l.* 6. *C. de Vectig. Nonnulli privatorum elicitas ſuffragio proferunt ſanctiones, quibus vectigalia, vel caetera bujusmodi, quae inferre fiſco moris eſt, ſibi adſerant eſſe conceſſa.* Tandem vectigalia fuiſſe à negotiatoribus ſoluta docet *l.* 2. *C. Th de Veteran.* ubi Conſtantinus veteranis immunitatem à vectigalibus indulget in verbis: *In quibuscunque nundinis interfuerit, nulla proponenda dare debebunt.* Et hoc privilegium dein etiam filiis veteranorum Valentinian. et Valens in *l.* 9. *eod.* conceſſit: *Remotis injuriis juſſimus veteranis noſtris vel agnatis, licere emere, vendere, negotiari: quos ſecundum veterem conſuetudinem parentum noſtrorum ab omni munere, univerſisque reditibus auri argentique, ſed et portorii indemnes eſſe oportet*, vid. Jac. Gothofred. in *Comment. ad d. l.* Putem itaque omni tempore negotiatores vectigalibus fuiſſe ſubjectos, licet hoc expreſſis verbis demonſtrari non poſſit.

derovicenſi offerentibus, exemplum adferamus, qui civibus atque incolis univerſis commercia exercendi ac redeundi quando et quo vellent ſecurum, ac ſalvum ut vocant commeatum indulſerunt, Pontanus *Hiſtor. Gelr. pag.* 183. Immo vetuſtiſſimis temporibus ejusmodi pactum de ſalvo conductu mercatorum, Epiſcopum Trajectin. inter et Comitem Holl. initum, ſupra jam adlegavimus ex Heda in inſtrumento *ibid.* adlegato, et ex Gabbema in pacto quodam ſupra memorato probavimus: In Martenaas *Landb. MSto pag.* 140. *in inſtrumento induciarum Delphis de anno* 1500. *die* 8. *Junii.* elegans exemplum hoc exſtat: *Ende ſullen ook de Onderſaeten van den Furſte Caerle van Gelre moegen wandelen, keren en converſeren in den voorſz. lande van Frieſlant Coopmans gewyzen, en anderſints, vry, vylich, en ongelet alles ſonder arch.* Saepius et in pacis tabulis de hoc cautum fuiſſe legimus, ſic e. g. in *Induciis Belg. art.* IV. *Zul-*

Zullen ook mogen komen ende blyven in de Landſchappen d' een van de ander en daar doen hare traficque, commercien in alle verzekertheit, zo ter zee, andere wateren, als te Lande &c. Idem repetitum invenimus in *Pace Monaſterienſi in fine art.* IV. iisdem verbis *et art.* IX. *De hantering, ommegang ende Commercien tuſſchen de reſpective onderdaanen en ſal niet mogen verhindert worden, en indien enige verhinderingen mogten gebeuren, deſelve ſullen reelyk en metter daat werden weg genomen.* Jam vero ſi in publicis pacis tabulis generatim ſit cautum de ſalvo conductu et libertate commerciorum, haec pacta certe ad publicas nundinas etiam adplicanda eſſe nemo ſanus dubitabit. Ne itaque ſine exemplis et hic loquar, audiamus *art.* 221. *Statut. civitatis Rheenen* in Dioeceſi Trajectina *Vol.* III. *Placit. Traject. pag.* 1101. ubi: *Item des Donredags ſo iſt een merkdag en ſo hebben alle die uithemſeſche luyden en gaſten een ſekere geleyde vreylicken te varen ende te ko-*

men

men van alle ſaaken. Additur mox tamen limitatio: *uitgeſcheiden die vyand der Stad, breukagtig, ofte die van Schade ofte van Schult uitgeboden ſyn.* Inſtar omnium erit inſtrumentum quod reperitur in de *Handv. en Privil. van Haerlem pag.* 183. ubi Comes Egmondanus et Gubernator generalis, nomine Regis hanc ſalvi conductus formulam praeſcripſit: *Die Graeve van Egmonde, here tot Baer &c. Stedehouder generael ende anders die Raide des Conincx gecommittert ten zaeken zyne Koninklyke majeſteyts Landen van Hollant, Zeelant ende Vrieſlant, doen condt allen Luyden, dat wy in den name ende van wegen der voorſcreven koninklyke majeſteyt gegont ende gegeven hebben, gonnen ende geven mits deſen onſen jegenwoordige brieve* alrehande perſoonen van wat ſtate, condicie of te Landen die zyn, gheen vianden noch balingen weſende van onſen voorſcreven genadigen heren ende deſen landen vry vaſt geleyde, omme te commen tot

Ha-

Harelem in de marct nu anſtaende ende wederomme te keren vry ende vylich met lyve ende met goede, *ingaende achte dagen voer ſinte Calixtus dach ende geduerende achte dagen nae Symons et Juda naeſtcommende.* Si quis ergo tranquillitatem in nundinis turbasſet, pacem publicam et ſalvum conductum Principis violaſſe cenſebatur, graviſſima poena dignus, quae tamen in ſpecie nec in antiquiſſimis privilegiis exprimitur. Simpliciter Comes promittebat ſecuritatem, ſalvum conductum, nulla poena adjecta, vide antiquiſſimum ſine dubio privilegium hac in materia Comitis Florentii V. anno 1270. ibique haec verba: *Verzoekende diens volgens alle kooplieden, en uytſlyters en alle anderen zoo in als uytlanders, bekenden en onbekenden, dat zy vylig dezelve met hunne goederen, Koopmanſchappen of koopwaaren willen bywoonen en voortzetten: zullende wy hen* in opzigte van derzelver goederen en perſoonen, *komende, blyvende, en keeren-*

de al om te Land door ons gebied onder onze beſcherming en vrygeleyde neemen; *gelyk als de andere Steden van ons Graaſſchap Jaarmarckten houdende.*

§. VII.

Reſtat agamus de nundinis hebdomadalibus, vulgo *Weekmarkten*, quae ex utilitate ſinlarum civitatum conſtitui ſolegunt. De origine harum ſi quaeratur, ad illud JCtorum mihi confugiendum erit: non liquere; antiquiſſimos tamen illarum natales eſſe exiſtimo, inſtrumentis Comitum Hollandiae inductus. Putem, cum ipſis civitatibus hebdomadales nundinationes certis etiam diebus fuiſſe conſtitutas. Comes Florentius ſeculo XIII. idem jus in conſtituendis illis ſibi tribuit, quam in aliis annuis ſolemnibus: teſtatur hoc ipſe in *d. privilegio*: *De Weeklykſche markt aldaar willen en vergunnen wy dat insgelyks* met volle vryheid en op de voorſz. wyze

wyze *alle vrydagen zal gehouden worden. Met volle vryheyd* ait, ſcil. ratione arreſti, debitorum, et quae juris eſſe cenſebantur in ſolemnibus nundinis. Verba: *Op de voorſz. wyze*, reſpiciunt ſine dubio, ſalvum Comitis conductum et tutelam, quam paulo ante mercatoribus omnibus *d. l.* promiſerat. Simile privilegium pago van Hem largitus fuit Comes Wilhelmus VI. anno 1413. vide de *Handveſten van Hem en Venhuyzen* poſt collectionem der *Handv. van Enchuiz. pag.* 32. ibique: *Voort ſoo ſal onſe goede Stede voorſz. een Week-marckt hebben, op ſulcken dagh ende tot ſulcker Stede, als onſe* gerechte *met den ryckſten voornoemt ordineerenen ſullen, ten beſten oorbaar, ſoo dat de eene Stede de ander niet hinderlyck en zy.* Diem et locum nundinis conſtituere judicio ſeu magiſtratui et primariis ex populo permittit, quod ſingulare eſt, modo illa civitas alteri vicinae haud noceat. Iisdem verbis eodemque anno ſi-

 mi-

mile privilegium conceſſit idem Wilhelmus pago Sybekarſpel, *Ibid. pag.* 40. Alibi aliter per unum pluresve dies durant, nonnunquam ex privilegio pro temporis merciumve conditione et mercantium adventu indiſcriminatim dies quidam, ex privilegio tamen ad mercatum indulgentur.

§. VIII.

Probabo hoc ex privilegio Caroli V. Alcmarienſibus 1545. dato, qui licet per tres dies habere ſe hebdomadales nundinas fateantur, nihilo minus illos non ſufficere conqueruntur ob tarditatem advenientium mercatorum, quorum adventus à fluctibus et ventis pendebat: *Dat die inwonende*, eſt in privileg. ſeu *Handv. van Alcmaer pag.* 38. *van Texel, Wieringen, Huysduynen, mitsgaders den Dorp-Luyden, woonende onder den zouten Zee-dyck ende anderen, gewoonlycken zyn, met haren Schuyten ende Schepen ter markt dagen te komen met*

met hare kooren, booter ende kaſe, binnen de voorſz. Stede, die men gewoonlycken aldaar houdende is Donderdaghs, Vrydags ende Saturdaghs, ende aldaer in 't openbaer hare goedt te verkopen etc. Iterumque paulo poſt: *Dat dickwils by Storm ende Onweder die voorſz. inwoonders die over de Zuyder Zee geſeten zyn, totten praeciſen markt-dagen niet komen en maer ariveren Maendaghs, Dinghsdaghs, Woensdaghs, ende haer luyder koorn, booter ende kaſe in 't openbaer op der Straten [daer men gewoonlyke Markt-dagen dagelyks houdende is] te verkoopen ende wederomme koopen dat hen luyden nootelyck is, ende alſoo die voornoemde thoonders beduchtende zyn, dat men eenighſins die ſelve die alſoo haer goedt in 't openbaer verkoopen, daar inne ſoude moghen behalen, overgemerkt, dat ſy luyden verkoopen haer goedt op te Marckt op andere dagen, dan die marckt-dagen hier boven verhaelt.* Varia hoc privilegium nos docet, 1. plures uno dies fuiſſe ad hebdomadales jam olim ordi-

 na-

natas, ſine controverſia propre eosdem maris accolas, vel mercium diverſitates II. Non alio die extraneos publice memoratas merces vendere potuiſſe metu poenae, quae per vocem *behalen* indicatur III. Nec ejusmodi hebdomadales nundinas ſine Superioris conſenſu conſtitui poſſe, non propter facultatem ſolum vendendi, ſed praecipue propter privilegia nundinarum. Et ſic in ſequentibus rariſſimo exemplo permittit Carolus V. quacunque die ſeptimanae nundinationes memoratas inſtituere, hac limitatione addita, ne Placitis ſuis de victualibus, ſeu de exportandis illis contrariaretur: *Dat men binnen onſe voorſz. Stede van Alckmaer tot allen tyden, en by wien het zy, zal moogen koopen en verkoopen, alderhande Kooren, Boter, Kaſen ende andere victualie, ſulcks als men gewoonlyck is te doen op alle Marckt-dagen derſelver Stede.* II. *Mits altydt obſerverende ende blyvende in hare vigeur alle die andere poincten ende het vorder inhouden van den Placcaet leſt-*

leſtwerf van onſen wegen gepubliceert op 't ſtuck van de voorſz. victualien.

§. IX.

Hanc Comitis majeſtatem circa hebdomadales nundinas agnoverunt ipſae civitates Hollandiae, poſterioribus ſaltem temporibus. Exemplo ſit Enchuſa, quae in libello ſupplici ad Imp. Maximilianum 1495. rotunde fatetur, ſe olim non habuiſſe jus ejusmodi nundinas inſtituendi, nec ſine Comitis conſenſu in poſterum inſtituere ſibi licere, vide *Handv. van Enchuyſen pag.* 40. *Ende oock ſoo heeft dieſelve Stede geen vrye weeck-markt.* Habuiſſe quidem videtur mercatum, ut ex antecedentibus adparet; verum haud liberum vel privilegiatum, quod patet ex ſequentibus paulo poſt, ubi conqueruntur à mercatoribus ſuam civitatem ideo parum frequentari: *Alſoo veele met hare koopmanſchappen de voorſz. Stede niet en verſoeken als ſy wel*

doen ſouden, indien aldaer een vrye weeck-marckt ware. Iterumque: *Dat een vrye weeck-markt in deſelve Stede ſeer nuttelyck ende oorbaerlyck weſen ſoude, ſoo wel voor die voorſz. Stede als voor die andere Steden en Landtluyden daer omtrent geſeten.* Jam ſequitur aperta confeſſio, quod ſibi non liceat ejusmodi nundinationes ſine expreſſo Comitis conſenſu inſtituere, his verbis: *Welcke Weeck marckt ſy niet en ſouden mogen opſtellen, noch onderhouden, ſonder des oorlof ende conſent van ons te hebben, alſoo ſy ſeggen, ons ſeer ootmoedighlyck daer om biddende.* Vides, ipſum Comitem vel conſilium illius dubitare de neceſſitate ejusmodi privilegii, vel quod putaverint, per longum tempus jus illud jam eſſe adquiſitum illis, exemplo aliarum civitatum; vel quod petitiones ſimilium privilegiorum à Comite impetrandorum fuerint extra uſum: Verba minimum: *Alſo ſy ſeggen*, dubitationem quandam Comitis produnt. Ut ut eſt, recte feciſſe Enc-

hu-

huſanos exiſtimo, antiqua vicinarum civitatum privilegia reſpicientes et controverſias metuentes, ab aliis moveri quae potuerint mercatoribus, ob defectum privilegiorum.

§. X.

Conceſſit itaque Maximilianus nundinas hebdomadales et privilegium, quod multa ſingularia fruſtra alibi quaerenda ſiſtit. Examinanda hinc ſunt ſingula per partes. I. Notemus perpetuitatem et tempus XXIV. horarum: *Gonnen, conſenteeren ende wille-keuren, mits deſen onſen Brieven, dat van nu voortaen ten eeuwige dage in onſe voorſz. Stede van Enchuyſen zy, ende gehouden werde, een vryen weeck-marckt op den Donderdagh in elcken weecke van den jaere, beginnende ende eyndigende ter midder nacht van den Vrydage daer aen volghende, 't welck zyn vier en twintig uren.* II. Ra-

tione vectigalium ad illorum ſolutionem omnino obligantur, et ſic dicta mea ſuperius *pag.* 95. pleniſſime confirmantur. *Mits betalende onſen tollen ende andere ongelden, die men ons ende onſe voorſz. nakomelingen aldaer ſchuldigh weſen ſal.* III. Et mercatoribus bonisque illorum ſalvum conductum indulget perpetuum et iisdem privilegiis honorat ac in publicis aliisque ſolemnibus honorari ſolent. Digna ſunt verba ut hic adſcribantur: *Welcke koopluyden, mitgaders Goedt ende Coopmanſchappen, hoedanigh die weſen mogen, wy geſtelt ende genomen hebben, ſtellen ende nemen mits deſen, in onſe hoede ende protectie beſchermeniſſe ende ſpeciale ſalvegarde.* IV. Nota, privilegium inſigne ſolis ſolemnibus nundinis regulariter quod competit. *Ende hebben bevryt ende bevryen mits deſen, alle die geene die Coopwys die voorſz. vrye marckt binnen dier voorſz. tydt, ſullen willen beſoeken, hangende welcken tyd* men hem noch niemandt harer en ſal mogen vangen, arreſte-

ren,

ren, kommeren, *noch eenigh hinder of letſel doen, aen lyve noch aen goede, in eeniger manieren daer uyt geſcheiden, alleenlick onſe vyanden ende quaedt willende, die ballinghen ende geweſen uyt onſe Landen ende Heerlyckheden ende die geene die in onſe pennighen verbonden en gehouden ſullen weſen; welcke ghereſerveerde perſoonen van de voorſz. vryheid niet en ſullen mogen gebruycken.*

§. XI.

Vix poterant eminentiora privilegia ſolemnibus nundinis impertiri, attamen ſupra idem ex Florentii V. privilegio audivimus, unde concludendum, Comites pari jure et ſolemnes et hebdomadales honoraſſe. *Coopwys* reſpicit hoc loco ſolos negotiatores, emtores ſive venditores. Sic ſupra *pag.* 98. in Inſtrumento eſt: *Coopmans-gewyſe* et paſſim. Verba: *In onſe penninghen verbonden*, indicant illos, qui ad precarias fuerunt obligati aliisve one-

oneribus publicis obſtricti, ob quae olim loco forſan ſeceſſerant jamque reverſi, tempore nundinarum privilegiis ſe frui poſſe exiſtimarent. Addendum hic in tranſitu ſuperioribus *pag.* 40. ubi diximus, Comiti circa mutationem diei idem jus competiiſſe, privilegium Philippi I. de anno 1462. eidem civitati datum in *d. Handveſt. pag.* 32. ubi ob nundinas in vicina Zaecke iisdem diebus frequentatas, mutationem nundinarum ſolemnium his verbis petunt Enchuſani: *Ende overmits dat die van den Zaecke in Ooſt-Vrieslandt, die haer nabuiren zyn, ende recht tegen hen overleggen, oock een jaarmarkct hebben op den ſelven properen dagh, ſoo is die jaarmarckt van onſe voorſz. Stede van Enchuyſen te arger.* Ad haec Comes Philippus: *Die ſelve jaer-merckt verandert ende verleyt hebben, veranderen en verleggen met deſen onſen Brieve, te weten, dat die alle jaers binnen onſe voorſz. Stede van Enchuyſen beginnen ſal des Sonnedaeghs na ſinte Michiels dagh,*

dagh, ende duerende xv. *geheele dagen achter een volgende, met alle ſulcke Vryheden, Privilegien, Conditien, Voorwaerden, ende Manieren als den voorſchreven jaer-merckt dienende was, des Sondaghs voor heyligh Cruysdagh voorſz; ſonder argelyſt.*

§. XII.

Has prudentius a Superiori conſtitui, vel confirmari contendit Huber, ut ſupra vidimus, quia de effectu illarum ſi quaeratur, niſi a Superiore confirmatae fuerint, nihil juris habent. Objectio tamen moveri poſſet, ex nuperrima Conſtitutione Sereniſſimi Principis Wilhelmi IV. glorioſiſſimae memoriae *in 't Reglement Leeuw.* 1748. *art.* 30. *et* 53. ibique in verbis: *'t Reguleren van Jaaren weekmerkten en plaatſen van dien.* Et *art.* 53. *Ordinaris week en jaarmerkten*, magiſtratibus relinquntur, unde concludendum, liberum arbitrium circa ordinationem Nundi-

dinarum hebdomadalium relinqui civitatibus, ita ut Curia ne minimum circa illas diſponere valeret. Sed aliud juris eſt circa conſtitutionem, ſeu Privilegium illarum, quod certe jus manet Ordinibus, utpote Superiori; aliud juris eſt circa diem, in quem quilibet Magiſtratus pro commodo ſuae civitatis, illas velit transferre; aliud iterum juris circa lites, & appellationes ad Curiam, quae occaſione illarum inſtitui poſſint, quaequae omnino ad Curiam pertinent: alias enim ad hoc abſurdum delaberemur, quod Curia nec de cauſis civilibus nec de criminalibus judicare poſſet, quia tempore Nundinarum haec in civitate acciderint, quarum cura ſolis civitatibus relinqui deberet. Me judice, in his aliisque nihil majeſtati & auctoritati Curiae eſt detrahendum, ne ſub praetextu ejusmodi privilegii cauſas ad ſe trahant, & pro arbitrio vel captu ſuo decidant. Quam enim frigide ſubinde & imperite juſtitia in minoribus civitatibus adminiſtrari

ſtrari ſoleat, docent publicae querelae, tot Reſolutiones Friſiorum & ipſa illa lex reformatoria optimi Principis. Pendet cauſarum deciſio in minoribus judiciis plerumrumque ex ore Penſionarii, ut vocant, ſeu cujusdam Advocati, quem pro lubitu quaeque civitas vel praefectura ſibi eligit. Hic ſi recte ſententiam ſecundum caſum propoſitum formet, ſalva erit res; ſin minus, patitur juſtus & recurrendum eſt ad ſupremam Curiam, ne in infinitum excurrat litium materia.

§. XIII.

Neque ipſum nundinarum hebdomadalium diem jure mutare poſſe civitates, ſupra ex Hubero obſervavimus; pertinet et hoc ad Superiorem, ſeu Ordines: quae enim inde confuſio, quae rixae & controverſiae inter civitates ipſas & quale tandem damnum mercatoribus ſit exſpectandum, in oculos et ſenſus incurrit. Privilegia ſi retro inſpiciamus, ſem-

ſemper hoc ſibi vindicarunt Comites. Adſcribam unum Alberti, tunc temporis Ruardi, ſeu ſupremi tutoris Hollandiae de anno 1365. 28. *Maji* ex *Handveſten van Alckmaer p.* 12. quod & alia ſingularia, de abuſu nundinarum in diebus feſtis exhibet: *Aelbrecht by Gods genade Paltsgrave op den Rhyn, Hertoghe in Beyeren, Ruwart van Hennegouwen, van Hollandt, van Zeelandt ende van Vrieſlandt; doen kondt allen luyden*: dat nu aengeſien meniger onredelyckheyt, die by der wanzedelyckheyt veeler luyden voortyts geſchiet zyn, binnen den Jaar-marckten tot Alcmaer, *die onſe voor-Vaders by goeder meninge geordineert en geoirlovet hadden te houden ende te weſen alle jaren* des Manendages nae Paeſchdag, *met der tyt achtervolghende als't tot haer toe coſtumelyck geweeſt heeft*, welcke tydt in der heyliger Kerken geordonneert is, omme eenen yegelycken hun mit onſen Heere Godt te vereenigen mit devotie ende mit goede wercken, die voorſz. Marct ver-

verſet hebben, ende verleydt te weſen des Maendaghs na der Octave van Paeſſchen, *mit alſoe veel tyden en dagen vervolgende ende duerende ende mit alle vryheden ende veylighe-den, alſoe die ander Marct te voiren te we-ſen plagh, ende hier by ſal in dier tydt van te voren die nu verleydt is, onſer Stede recht van Alckmaer ſynen loop hebben, gelyker-wys oft nye Marckt dage geweeſt en hadden.* Quid ſi Ruardi fuerit diem nundinarum mutare, multo majus Comitis, ut Superio-ris; adeoque jus majeſtatis violare videntur qui contra faciunt. Notandus etiam abuſus nundinarum et publicae laetitiae; quem hic graviter taxat Albertus; ſed de his ſu-pra ſatis copioſe egimus. Et ſic poſt VIII. dies a primo Paſchatis die de novo conſti-tuit nundinas: durabant enim feſta majo-ra per VII dies, inde dicitur *Octaav*, per quos quotidie Miſſas et officia ſacra frequentare poterant peregrini, ut G. van Loon *d. l. pag.* 27. ex Agoberto probat, ubi: *Ut ſi qui de longe*

veniunt, *ex occaſione* mercati tam veſpertinis, quam matutinis occurrentes officiis, miſſarum ſolemnitate peracta, *cum aedificatione revertantur ad propria.* Ultimum et ipſa vox *Marckt* pro nundinis hoc loco notari meretur, ut paſſim in privilegiis; inde *marktdagen* dicuntur hebdomadales, cum ſolemnes ubivis *jaarmerkten* dicantur.

§. XIV.

Sed de illis hebdomadalibus nundinis pauca adhuc ſunt adferenda, ne ſicco pede materiam hanc utiliſſimam hodie, tranſire videar: nam ſi verum dicendum ſit, aeque gravis eſt haec nundinatio, quam ſolemnis & publica, quin in multis juris articulis intricatior, quia in magnis emporiis noſtris minor utilitas, confluxus hominum & mercium ad ſolemnes nundinas, quae multitudine mercatorum et mercium abundantia fere obſcurantur, ſaltem rarius a peregrinis ita ut olim frequentantur. Nihil fere occurrit rari & inſoliti in nun-

nundinis publicis, quod non quovis die vel momento in tabernis mercatorum minorum Amſtelaedami aliisque in emporiis comparari liceat; unde forſan jure Leidenſes famoſas illas nundinas, in memoriam duriſſimae obſidionis ex privilegio ſibi indultas, in noviſſimis Statutis ſuis, ſalvis privilegiis, ad commodius tempus prorogarunt. Verba ſunt haec in Appendice *Statut. Leid. pag.* 316. edit. 1658. *De vyfde vrye marct, is de Marct der Ontſettinge, of Feeſt der Verloſſinge, die men jaerlycx houdt tot eeuwige gebeugeniſſe, dat de Stadt van Leyden in den Jare vyfthien hondert vier en 't ſeventigh op den derden dagh van October, van hare ſwaere belegeringe, door hulpe van de Heeren Staten van Holland ende Zeelandt, onder het beleyt van den Heer Willem Prince van Orangie, &c. is ontſet ende verloſt, ende geduert thien dagen, beginnende den eerſten ende eyndende den thienden October: Doch is by reſolutie van de groote Vroetſchap in dato den derden November ſesthien-*

thien-hondert vyf en vyftigh, goet ende raetſaem gevonden, onvermindert het Octroy de Stad daer toe verleent, de voornoembde Jaarmarct voor het toekomende op te ſchorten, ter tydt en wyſe deſelve wederom dienſtigh ſal werden geoordeelt, behoudelyck nochtans, dat om niet te vergeten de voornoembde grote weldaden Godts, den Danck ende Bede-dagh ter gedachteniſſe van 't voornoemde Ontſet ingeſtelt, jaerlycx op den voornoembde derden Octobris ſal werden gehouden. En dilationem adeo famoſi mercatus, cujus loco ne memoria facti celebratiſſimi intercideret, diem ſupplicationum annuum inſtituerunt; ſine dubio vero non tanti judicarunt ſolemnes illas nundinas, ut ſumtus et reliqua expenderent, contenti privilegium integrum et illibatum ſuae civitati reſervaſſe. Quod minores civitates adtinet, nec in illis tanti habentur ſolemnes illae nundinae: quum enim majoribus vicinae pro indigentia ſua quotidie ex cornu quaſi copiae merces pro lubitu ſibi comparare poſſint,

lon-

longe commodius erit pro arbitrio, apud certos homines et ex fixis tabernis merces ſibi comparare, quam ab uno alterove peregrino, penes quem non datur adeo magna mercium copia, ut eligendi facultas detur; neque fides ita habenda illi, ut indigenis, qui ſi praeter τὸ ἐμπορικῶς ſeu ſtilum mercatorium feſellerint, conventu ſunt faciles et quibus ad diem, terminum, ut vocant, ſolutio, quod longe eſt commodius, promitti poterit.

§. XV.

Has olim inter privilegia civitatibus conceſſa patet ex *Delfland ſe Oudh. pag.* 48. ubi *'t Onderhouden van een vrye weekmarkt.* Inter Privilegia recenſetur a Carolo Imp. civitati Delphenſi ob magnum incendium indulta. De aliis ſupra jam vidimus. Singularia quaedam jura et in his obſervari debent, ſcil. quod ante certum tempus in foro merces nemini

mini debeant vendi, ſub poena praeſcripta qualis memoratur in *Statutis Leidenſ. pag.* 203. in verbis: *So wie op de Weeckmarcktdag voor 't luiden van de Marctklok ter marct enige boter, kaſe, hoenderen, of eyeren verkoopt, verbeurt twintig Stuwers.* Et ſic in ſingulis civitatibus ſingulares leges ſe offerunt, quas hoc loco latius exponere, nimis operoſum foret. Repetenda etiam hoc loco ſunt, quae in ſuperioribus *pag.* 63. leviter tetigimus, puta, quod utilitatis publicae cauſa introductae fuerint nundinae hebdomadales cum ipſis conditis civitatibus, tam in gratiam civium, ut haberent quavis ſeptimana nova victualia, quam in commodum ruſticae gentis, ut edulia ſua, inprimis quae aetatem ferre haud poſſunt, cito vendere et ſic neceſſitatibus ſuis ſuccurrere valeant; tandem etiam ut commercia magis in civitatibus florerent et peregrini ad mercatum adlicerentur; ultimum ne in ipſis pagis ejusmodi mercatus hebdomadales inſtituerentur magno civitatum vi-

ci-

cinarum incommodo, quod ſedulo caviſſe legiſlatore in antecedentibus probavi. Comitem ſibi ſumſiſſe poteſtatem et has nundinas indulgendi, ſaltem civitates ut privilegiis gauderent, ipſi jus illud obtuliſſe in §. VII. *pag.* 102. *et ſequ.* abunde me probaſſe exiſtimo. Si recte ſentio, ſenſim hoc in valuiſſe putem, forſan quod nonnullis civitatibus jus privilegiati fori dederint Comites, vulgo *een Vryemerckt*, ſic coactae ſuerunt et aliae civitates ejusmodi expreſſis privilegiis carentes ſimilia expetere, in gratiam ſaltem mercatorum, ne et hi ſibi perſuaderent, minus juris ſibi apud non privilegiatas tribui. Poteſt etiam jus Comitis ex jure & uſu quod in fora ſibi vindicaverant repeti, quia ſine illius permiſſione foro non poterat uti pro ſuo arbitrio civitas; tandem ob vectigalia, ſalvum conductum aliave quae ſolemnibus nundinis olim propria, quaeque tandem cum hebdomadalibus fuerunt communicata. Ut ut eſt, Comitis fuiſſe poſterioribus tempori-

bus privilegia hebdomadalium nundinarum indulgere, nemo dubitabit: nec enim privilegia niſi a Superiore peti poterant.

§. XVI.

Hinc et Superior, etiamſi magiſtratibus quod ad ordinationem aliquid poteſtatis relinquere voluerit, pro ratione tamen publicae utilitatis has nundinas mutare poterit, item de loco in locum, tempore in tempus transferre, prohibere in poenam et ſic porro. In civitatibus majoribus magiſtratus ſingulares leges vel Statuta nundinis hebdomadalibus praeſcribere ſolent. Exempli loco ſint Statuta Amſtelaed. III. *D. tit.* XVI. *pag.* 368. quod non alio loco exerceri debeant quam praeſtituto, nec pondere minuto: *Dat van nu voortaen geene vreembde luyden met eenige der voorſz. Waeren op andere daegen ende op plaetſen daer toe niet geordonneert en ſullen mogen gaen ofte voorſtaen, om de-*

deſelve by de kleine gewichte ofte mate uyt te ſlyten ende te verkoopen, op de verbeurte van deſelve waeren; die den Eygenaer ſal mogen redimeeren met xxx. *ſtuyv. eens.* Sic meminimus in Koris Harlemenſibus abrogatas eſſe Nundinas vicinorum, vulgo *de Buurkermiſſen* ſub poena ſat gravi xxv. florenorum, & ita in aliis civitatibus, quia tendebant ad confuſionem et vicinorum jacturam. Ratio vicinalium nundinarum repetenda eſt ex annuis conviviis vicinorum, de quibus haec memoriae reliquit Boxhornius *Toneel van Holland cap.* 5. *De gebuuren verzamelen ook ſomtyds, om met malkanderen te banketteren. Want de Hollandſe Steden worden gedeelt in vier, of in meer Deelen, en die wederom in haar BYGEBUURTEN. En is 't dat iemant in de zelve buurt een huis koopt, of bruiloft houd, men moet eenige Somme gelds betalen aan den Schout of overſten, dien zy HEER VAN DE BUURT noemen. De welke ſomme, als zy eenigzins vergroot is, dat is omtrent*

trent alle vier jaaren, zy pleegen te verſmeeren, en met braſſen over te brengen eenige dagen. Die dagen noemen zy in hunne taal hoven. Vox *Hoven* per convivia *maeltyden* explicatur in *Statut. Leidenſ. pag.* 103. *Welke Hooven, Maeltyden, ofte Teeringen tot Koſten van de gemeyne gebueren, niet en ſullen mogen werden aengeſtelt, ſonder voorgaende conſent van de Burgermeeſteren deſer Stede, dewelcke naer gelegentheyt ende conſtitutie van de tyden ende van de gebuerten, de voornoemde* Buur-hoven *toeſtaen ofte uytſtellen ſullen.* In poenam aliquando prohibentur, uti a quodam Episcopo Monaſterienſi olim factum meminit Auctor *der Oudh. en Geſtigt. van Groningen*, quod talem effectum producebat, ut primum peregrini mercatores nundinas haud frequentare auderent, ſecundo incolae ita ad anguſtias redigerentur, ut producta ſua nulla ratione vel ſaltem haud commoda vendere aut permutare poſſent. Audiamus ipſa verba *pag.* 463. *Ten derde hadde*

de

de de Biſſchop van Munſter om de Eemſlanders en Reiderlanders over hun ongehoorſaamheit in de ſaak van Rodbernus te ſtraffen de jaarmerkten aldaar verboden. Prohibitio haec revera ut poena ſeveriſſima conſideranda eſt, quia univerſa regio ac gens per illam ad ſummam paupertatem et anguſtias redigitur, ſic ut totalis ruina aliquando immineat, uti ex eodem auctore patet, et ex Matthaeo in *Analect. tom.* 11. *pag.* 186. eandem hiſtoriam referente, qui inter incommoda quae Friſonibus ad augmentum famis illo tempore acceſſerunt, hoc inprimis adnotat, quod Epiſcopus nundinis interdixerit, et ſic Friſones non poterant pecora ſua vendere nec neceſſaria cum butyro, caſeis, et equis commutare. Ratio belli nonunquam ejusmodi prohibitiones poſtulat, ſi hoſtis ſit ante portas, vel periculum ſit, ne ejusmodi locum obſidione cingat, loca non ſint ſatis munita, vias obſideat et quae alia plura. Ob hanc rationem Friſii in *Reſolut.* 1672. 8. *Ju-*

nii

nii prohibuerunt, per integrum illum annum Reipublicae adeo fatalem, nundinas frequentare. Poteſt et haec ratio prohibitionis reddi, ne in publico luctu vel anguſtiis laetitiae ſigna edantur hominumque concurſus provocetur, vel ne pecunia quibus indiget Superior, aliaeve merces in alias oras transferantur.

§. XVII.

Ex Koris Aquae Veteris ſupra *pag*. 83. vidimus, jus arreſtandi etiam in hebdomadalibus nundinis quieſcere, quae hoc loco non repetam, uno tamen teſtimonio, quod ad fora pecuaria adtinet, ex *Statutis Leidenſ. pag*. 36. *in fin*. confirmabo: *Ende is aen den genen die op de voorſz. Marckten verſchynen, mede vergunt Vrydomme op de vier voorgaende ende volgende dagen. Ende vermagh men geduerende de voornoemde Markten, geen Buyten-Luyden te beſetten, maer wel de goederen van*

van ſyn huurder in ſyne huyſinge, ofte op ſyn Gront, om ſyne achterſtallige, ofte te verſchynen huys-huere, te doen arreſteren. Comprobantur ex his dicta ſupra *pag.* 88. quod non niſi mercatoribus privilegia ſint propria, neutiquam ſingulis civibus, ceu expreſſis verbis hic confirmatur: *Geen buyten-luyden, maer wel de goederen van ſyn huerder* etc. Neque tamen vox *Buyten-Luyden* ſtricte ad extraneos mercatores tantum eſt reſtringenda, adeo ut excludat proprios cives noſtros: hoc enim menti et generalitati omnium privilegiorum adverſatur. Potius ad ſolos mercatores, non ad alios quoscunque ex quacunque alia cauſa debitores et qui nihil cum nundinis commune habent privilegia pertinere innuitur. Tandem et quae de vexationibus tribuum intuitu exterorum ſupra *pag.* 80. adnotavimus, occaſione hebdomadalium nundinarum iterum in memoriam ſunt revocanda. Sic et ſalvus conductus iisdem aeque ut publicis fuit indultus, per dicta ſu-

pe-

perius *pag.* 99. Ultimum quae de frumentis in foris privilegiatis tantum vendendis *pag.* 76. tetigimus, et hic plenius excutienda ſunt. Sub poena amittendi frumenti immo relegationis, reſciſſis omnibus contractibus, prohibuit Philippus Rex in *Placit. Gelr. Vol.* 1. *pag.* 577. frumentum vel farinam in pagis coemere, ad fora privilegiata omnia deferre jubens: *Dat niemant hem vervordere off onderſta eenigh koren, graen of meel op te kopen und vergaderen opten platten Landen om wederom te vercopen, in wat menigte of qualiteyt dat 't ſye Dat ook van gelycken niemant [hebbende koorn ofte granen] hem en vervordere 't ſelve te vercoopen in oir Luyden huyſeren, pagt hoven off anders ten platten Lande, maer 't ſelve brengen ofte ſeynden ter gewoontlicker marckte in den naegſten Steden ofte Vlecken daer men gewoonlick is die ſelve marckten te halden, op dat jeder-mallick ſigh verſien moegen met alſulke ſleete of behoeff als hy van noden ſal heb-*

hebben. Idem repetitur ibid. *pag.* 627. Adde *Vol.* 11. *pag.* 54.

§. XVIII.

Alia de protopraxia peti poſſunt ex *Statut. Leidenſ. pag.* 201. quae brevitati ſtudens examinare ſuperſedeo. Inde etiam *pag.* 203. *in fin.* diſcimus, campanae ſonum aeque in hebdomadalibus ac in publicis adhiberi: *Soo wie op de Weeck-marct dagh, voor 's Luyden van de marct-klok [die tuſſchen den 22. Martii ende 26. Sept. 't morgens ten ſevenen, ende daer buyten ten acht uyren ſal werden geluyt] ter marcte eenige boter, kaſe, hoenderen of eyeren verkoopt, verbeurt twintigh ſtuyvers.* Plura non addam, ne moleſtus ſim lectori, cui ſatis ſuperque patebit, pleraque jura quae in publicis nundinis obſervantur, ad hebdomadales pariter fuiſſe tranſlata. Neque privilegium circa ſolutionis terminum excipio, memor, fuiſſe aliquando diſputatum, num per formulam, renunciato jure nundinarum,

rum, ſeu *renunceerende de markts vryheid*, ſolemnes tantum, an et hebdomales eſſent intelligendae. Reſponſum fuit utrasque intelligi, quia voces: *marckts vryheid* ſunt generales utrasque nundinas comprehendentes, dein et pleraque jura ſolemnium nundinarum cum hebdomadalibus eſſe communicata. Circa finiendi modum idem plerumque obſervandum, quod in nundinis publicis, ſcilicet, privilegia deſinere poſt terminum nundinarum, qui plerumque definiri ſolet, ſic ut nonnunquam et poena praeſcribatur, ſi ultra tempus merces venales exponantur, *Statut. Amſtelaed. d. l. num.* 11. *Dat oock geene perſoonen wie die oock mogen weſen, met hare kramen hier ter Stede langer ſullen mogen marckten en voorſtaen, als tot maendagh incluys, weſende de tweede maendagh na den ordinaris Kermis dagh: op poene, dat de geene die bevonden ſullen worden langer met hare kramen voor te ſtaen, elcken dagh verbeuren ſullen een boete van drie Gulden.*

§. XIX.

§. XIX.

Multa coronidis loco hic, ſi ad adfinia excurrere animus eſſet, de legibus occaſione nundinarum latis et ad mercatum illum pertinentibus, dici poſſent. Ne ſicco pede materias cognatas tranſire videar et hic indicis loco defungar. Notemus itaque, quod ſicuti in omnibus fere Statutis de protopraxia ſeu *voorkoop*, monopolio aliisque, ita prudenter quoque in illis mercatibus hebdomadalibus cavetur, ne ſibi invicem noceant incolae omnisque confuſio, lites, immo aliquando tumultus evitentur. Uno exemplo contenti ſimus, inſpicientes Graswinkels *tract. van de Lyftogt*, ubi *pag. 7. et ſeqq.* diverſis Placitis in ejusmodi *Voor of opkopers van 't korn* quam ſeveriſſime animadvertitur Adde *d. Vol.* 111. *Placit. Traject. ibid. art.* 112. 13. 20. 240. *et* 41. ubi plura inveniemus de his omnibus cautum fuiſſe. Et hoc demum notabile ad-

dere lubet, tempore belli nonnunqum prohibitum fuiſſe grana in forum deferre, quod idem adlegatus Graswinkel *pag.* 189. probat, ubi: *Geen graan ſullen mogen brengen op enige week of Jaarmerkten ten platten lande om aldaar verkogt en in de Seden ten wederzyden vervoert te worden; maar ſullen de Ingezetenen van 't platte land alleen 't graan van hun eygen gewas van wat ſpecie 't ook mogte weſen mogen vervoeren te water of te land en verkopen in de Steden en plaatſen van d' eene oft d' andere zyde daar 't hun bequaamſt en beſt gelegen ſal dunken, ſonder daar van te betalen enig recht van Licenten.* De judiciis nundinariis vel extraordinariis, alias *Gaſt-gerichten*, in gratiam mercatorum et peregrinorum nonnullis in locis ob celerem expeditionem erectis, ſatis erit adlegaſſe Marquardum *de Jure mercat. lib.* III. *c.* 6. Alia hic addi poſſent, ſi materias cognatas pertractare mens eſſet, verum memor antiqui proverbii, cujus meminit Ulpianus in

L. 6.

L. 6. §. 3. D. de Offic. Proconſ. οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων, *neque omnia, neque quovis tempore neque ab omnibus* hic ſubſiſto, reliqua, quae ad hanc materiam ornandam adferri poſſent maturiori aetati ac curis poſterioribus ſepoſiturus. Tu interim, benevole lector, his fruere mecum, et ſi quid rectius obſerves, humane et amice mihi illud impertias rogo hortorque.

FINIS.

INDEX.

A.

Abuſus nundinarum in feſtis. 57. 72. 116. 117.
Aeſtimatio per relationem ad forum. 90.
Aſlaeten in feſtis dabantur. 16.
Arreſtum ob debita ceſſat in nundinis Jure Rom. 87.
An ſolis mercatoribus competat privilegium. 88. 129.
Quando ceſſet. 89. n.
Aſyli jus in nundinis dabatur. 70.
Ceſſat hodie. 72.
Auctor der Beſchr. van Delft labitur. 33.

B.

Banniti interdicuntut nundinis. 62.
Non gaudent illarum privilegiis. 83.
Belgae peregrinos mercatores admiſerunt. 2.

Magis

Magis tamen poſt adventum Romanorum. 3.
Belgium marinis opibus potens. 8.
Brunnemannus labitur. 88.
Buur-kermiſſen abrogatae. 125.
Ratio illarum unde repetenda. ibid.
Buyten luyden, quinam intelligantur. 129.

C.

Caeſar (Jul.) expl. 2.
Caligula vendidit ſororum bona in Belgio. 4.
Campanae ſonus in nundinis. 53.
Antea nihil vendendum. 131.
Chyrotheca Imperatoris ſymbolum nundinarum. 30.
Civile Zaeken quid. 85.
Civitates ex praediis ſuis aedificarunt Comites. 33.
Earum praeferentia prae pagis. 68.
Debita illarum. 82.

Jus ob nundinas conceſſum. 91.
Variarum civis eſſe licet. ibid.
Secus jure Rom. 91. n.
Pacta mutua de magiſtratu cum vicinis tempore nund. communicando. 92.
Non habent jus nund. hebdomad. conſtituendi. 107.

Comites jus nundinas conſtituendi ſibi vindicarunt. 29.
Cur jus nund. indulſerint. 33.
Nondum inaugurati privilegia dare poſſunt. 51.

Conſecratio feſtorum. 16.

Curiae Friſ. jura ſunt tutanda circa nundinas. 114.

Crux in nund. erigenda. 30. 31.
Ratio explicatur. 32.

D.

Debita ob quae ceſſet arreſtum. 87.
Exceptiones proponuntur: Si ſunt jura-

jurata vel ſi privileg. renunciatum fuerit. 82. 83.
Publica gaudent pariter nundinarum privilegiis. 85.
Ob illa nec bona nec perſonae arreſto moleſtantur J. Rom. 87. n.
Inter vetera et nova in nund. contracta an diſtinguendum. 87. n.
Quid juris circa publica. 88. n.
Reipubl. ſolvenda à ſubjectis non gaudent privilegio. 111.
Deciſiones cauſarum in civitatibus et praefecturis Friſ. 115.
Delicta in nund. commiſſa gravius punienda. 71.
Civilia in nund. haud punita. 84.
Dies nund. à Superiore pro lubitu definiuntur. 57.
Cur unum conſtituerit Carolus V. 58.
Bene diſtinguendi ob vicinos. 65.
Dwang-merckten quid. 77.

E.

E*brietas* et luxuria reprobata in nundinis. 57. 71.

In Feſtis et kerkmiſſen. 72.

Emta in nund. non niſi pretio reſtituto vindicari poſſunt. 73.

Num aequa ſit conſtitutio. ibid.

Limitationes duae adferuntur. 74.

Epulae nundinales. 17.

Equorum mercatus frequens in Belgio. 44.

F.

F*eſtorum* abuſus. 17.

Conſecratio. 16.

Florentii III. Com. Holl. faſtus. 7.

Foedera mercaturae. 6.

Formula in Privilegiis: *om treffelyke dienſten*, inanis. 34.

Fornerius not. 65. n.

Forum Hadrianum. 21. 28.

In patrimonio Comitis erant omnia. 33.

Pe-

Pecuaria, piſcaria. 42. ſequ.
Equorum. 44.
Pecuaria plura in una civitate 45. 46.
Rationes excutiuntur. 47.
Pecuaria minorum pecudum. 48.
Suarium Franequerae famoſum. ib.
----- Romanorum. 48. n.
Friſii equis et pecudibus abundant. 9.
Salis commercium excercebant. 9.
Eorum panni optimi habebantur. ib.
Nomen late patet. 10.
Pacta de Nundinis. 39.
Frumentum in foris vendendum. 76.
Sine onere. 79. 130.
Nonnunquam extra fora. 133.

G.

G*aſt-gerichten* quid. 134.

H.

H*ebdomadales* nund. cur inductae 63.
Illarum origo eſt antiquiſſima. 102.

Ratio et utilitas. 122. 123.
Privilegio de non arreſtando gaudent. 83. 110.
Tribuum vexationibus liberantur. 80.
Salvus conductus illis tribuitur. 99. 110.
Vicinis non debent nocere. 103.
Comitis erat illas concedere. 103. ſequ.
Quod civitas Enchuſa fatetur. 108.
Unus vel plures dies ad illas conceduntur. 105. 109.
Ex privilegio quacumque die permiſſae. 106.
Dies mutare Comitis eſt. 112.
Rationes exponuntur. 115. 116.
Privilegia illarum. 110.
Circa debita Reipubl. et vectigalia. 111.
Jus magiſtratuum circa illas. 114.
Pleraque cum ſolemnibus communia habent. 118.
Singulares illarum leges. 122.
Magiſtratus dant in civitatibus majoribus. 124.

Pro-

Prohibitae in poenam. 126.
Aliae prohibitionis rationes. 127.
Friſii ad tempus olim prohibuerunt. 128.
Finiendi modus et poena poſt finitas nundinas. 132.
Hereticis male interdicitur jus commercii. 59. n.
Hoven quid notet. 126.

I.

Jaermarkten unde dicantur. 19. 63.
In aperto campo celebrantur. 20.
Immunitas mercatoribus in nundinis conceſſa. 78.
A ſtatera publica. ibid.
Merces ſine onere vendendae. 79.
A tribuum vexationibus. 80.
Judaei non ubivis admittuntur ad nundinas. 59.
Judicia circa nundinas. 134.

K. *Ker-*

K.

Kermiſſen Kerkmiſſen unde deſcendant. 11.
Abuſus illarum. 116.
Kraemen, tabernae in loco aſſignato ponendae. 54.
In templis concedi ſolent. 55.

L.

Leidenſes ſolemnes nund. in memoriam obſidionis conceſſas ad tempus abrogarunt. 119.
L. 3. §. 2. de Feriis vind. 95.
L. 69. pro Socio ill. 17. n.
L. 7. §. 13. Quib. ex cauſ. in poſſ. ill. 54.
L. unic. C. de Nund. expl. 87. 95.
Lyf en goede quid notent. 85.
Loonius not. 20. 27.
Ludi in nundinis. 60.
Prohibiti. 61.

Magi-

M.

Magiſtratus civicus non poteſt nundinas conſtituere. 41.
Honos cum vicinis tempore nundinarum communicatus. 92.
An fuerit temporarius. 93.
Friſiorum, an jus nund. hebdomadalium conſtituendi habeant. 113. 114.
Marckt unde deſcendat. 18. 118.
Quid notet. 19.
Male a mercatu deducitur. 20. 21.
In aperto campo in Gaſterlandia frequentatur. 20.
Marckt-gang quid. 90.
Marckt daegen differunt a nundinis. 64.
Mercaturam tractarunt Belgae antiqui. 1. 2.
Mercatores Romani in Belgio. 4.
Mercatus rei pecuariae frequentes in Belgio. 42.

N.

Nundinarum Belg. origo. 9.
Ex feſtis repetenda. 12.
Et Conſecratione templorum. 14. 15.
Varius ſignificatus. 13. n.
Feſtis diebus non debent frequentari. 13.
Nec die Solis. 14. 56.
Species variae et nomina. 22.
Ex jure conſuetudinario repetuntur. 23.
Jus illarum ſenſim Comites ſibi vindicarunt. 23.
Sancti alicujus nomine olim inſigniebantur. 24.
Civitati Yllt conceſſae. 24.
Quod in dubium trahit Emmius. 25.
Jus nund. Comiti competebat & ob quas rationes. 26. 33.
Privilegia illarum non deſcendunt ab Imperatoribus. 27.
Trevirenſes. 29.
Ritus et ſolemnia. 30.
Privilegia cur indulta 34.
Jura Friſior. circa nund. 37. 38.
Se-

Securitas. 39.
Male conſtituit illas magiſtratus minor. 40.
Ordines jus conſtituendi habent. 41.
Carent juris effectu ſine auctoritate Superioris conſtitutae. 41.
Nomina et ſpecies variae ex re, pecudibus. 42.
Solutiones debitorum ad nundinas ſtipulatae. 44.
Jura praeſcribi nequeunt. 51.
Pertinent ad regalia. 51.
Principes et Conſules apud Roman. illas conſtituebant 51. n.
Princeps electus nondum inauguratus recte prilegia indulget. 41. n.
Ritus et ſolemnia. 53.
Jura apud Rom. non uſu amittebantur. 53. n.
Dies a Superiore definiuntur. 56.
Quae perſonae ad nundinas ſint adhibendae. 59.

Fre-

Frequentia peregrinorum in nund. variis artibus provocata 60.
Merces importandae vel exportandae tempore nund. 62. 63.
Solemnes ſeu annuae. 63.
Hebdomadales. 63.
Mutationes in praejudicium vicinorum et bella inde orta. 65.
Jura praecipua et ſingularia. 71.
Delicta in nund. punienda. 71.
Non civilia. 84.
Immunitates. 79. 80.
Arreſtum ob debita in nund. non habet locum. 82. 129.
Solemnes & hebdomadales pari jure cenſentur. 111. 118.
Non tanti hodie habentur ut olim. 121.

O.

Ommegangen in nundinis 12.
Octaav quid. 117.

P.

Pagorum jus circa nundinas 65.
Negatur pagis nimium vicinis civitatibus 66. 67.
Cautelae Choppini 65.
Commodis civitatum carent. 70.
Pelles crudas praeparare neglexerunt olim Belgae. 41.
Perſonae quae ad nund. admittendae. 59.
Philipp. de Leiden not. 67.
Piſcarium forum. 42.
Piſces in foro tantum vendendi 76.
Sine onere in foro vendantur 89.
Praemia in nund. propoſita. 78.
Lites circa illa. 79.
Praeſcriptionem regalium fruſtra limitant interpretes. 52.
Privilegia nundinarum. 35. ſequ.
Protopraxia in nund. prohibita. 133.

R.

Betorum Camerae in nund. 66.
Renunciatio van Marckts vryheid quid

involvat. 131.
Repreſſaliis uti licet in nund. 86.
Ratio tamen prudentiae illas vetat. ib.
Ruardus Holl. etiam nundinas mutavit. 117.

S.

Salvus conductus datur ad nundinas proficiſcentibus. 96.
Pacta publica circa illum. 98.
Datur etiam in hebdomadalibus. 99. 110.
Formula illius. 100.
Poena non fuit adjecta. 101.
Saxonum mores ſequuti ſunt noſtrates. 31.
Solutiones ad nundinas fuerunt determinatae. 44.
Inprimis ad ſolemnes. 89.
Saes ingentis molis 49.

T.

Tabernae Romanorum. 54.
Templorum dedicationes apud Rom. 17. n.

The.

Thelonia litis materiam in Belgio praebuerunt. 5.
Thielenſes veteres ebrietatis rei. 71.
Tribuum jus ſilet tempore nundinarum. 80.

V.

Valckenburg famoſum habet equorum mercatum. 41.
Veemarckt te Leeuwarden. 37.
Vectigal quadrageſimae in nund. 94.
An recte exigatur. 95.
Quid jure Rom. obtineat. 95. 96.
Reipubl. praeſtandum, non liberat ab arreſto. 111.
Victualia in nundinis hebdomadalibus vendenda. 75. 76.
Placitis circa illa nihil detrahunt privilegia nund. 106.
Vlasmerkt te Dordrecht. 41.
Vogel Schieten in nund. 61.
Vulnera in nundinis illata duplo puniuntur. 72.

Vuur en Licht houden quid? 92.

W.

Waeg-geld immunitas. 78.
Weeck marckten. 122.
Singulares illarum leges. ibid.
Wilhelmi IV. Principis Auriaci conſtit. ill. 113.

FINIS.

Vuur en Licht houden quid? 92.

W.

Waeg-geld immunitas. 78.
Weeck marckten. 122.
Singulares illarum leges. ibid.
Wilhelmi IV. Principis Auriaci conſtit. ill. 113.

FINIS.

Vuur en Licht houden quid? 92.

W.

Waeg-geld immunitas. 78.
Weeck marckten. 122.
Singulares illarum leges. ibid.
Wilhelmi IV. Principis Auriaci conſtit. ill. 113.

FINIS.

Vuur en Licht houden quid? 92.

W.

Waeg-geld immunitas. 78.
Weeck marckten. 122.
Singulares illarum leges. ibid.
Wilhelmi IV. Principis Auriaci conſtit. ill. 113.

FINIS.